

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Grzegorz Gawron

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

- **2023 r. ukończenie studiów podyplomowych** *Zarządzanie dostępnością – specjalista ds. dostępności*, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Wydział Nauk o Polityce i Administracji, tytuł projektu dyplomowego: *Dostępne kształcenie zdalne na przykładzie Systemu Kształcenia na Odległość wdrażanego w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach*, Promotor: Dr Małgorzata Sikora-Gaca.
- **2010 r. uzyskanie stopnia naukowego doktora** nauk humanistycznych w zakresie socjologii, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Nauk Społecznych, tytuł pracy doktorskiej: *Społeczna Odpowiedzialność Biznesu – CSR. Studium socjologiczne*, Promotor: Prof. zw. dr hab. Marek S. Szczepański, Recenzenci: Prof. zw. dr hab. Wojciech Świątkiewicz, Dr hab. Zdzisław Zagórski prof. UW.
- **2004 r. uzyskanie tytułu magistra** socjologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Nauk Społecznych, tytuł pracy magisterskiej: *„Życie na kocią łapę”. Konkubinat par heteroseksualnych w świadomości społecznej – przykład województwa śląskiego*, Promotor: Prof. zw. dr hab. Marek S. Szczepański, Recenzent: Dr hab. Zbigniew Zagala prof. UŚ.
- **2002 r. uzyskanie tytułu licencjata** socjologii, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych im. Ks. Emila Szramka w Tychach, tytuł pracy licencjackiej: *Hipermarkety – nowe świątynie XXI wieku? Studium socjologiczne na przykładzie Tychów*, Promotor – prof. zw. dr hab. Marek S. Szczepański, Recenzent – Dr hab. Zbigniew Zagala prof. UŚ.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

- **2011 – do nadal – stanowisko adiunkta** w Instytucie Socjologii, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Śląski w Katowicach.
- **2011 – 2012 – stanowisko adiunkta** w Katedrze Socjologii, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych im. Ks. Emila Szramka w Tychach.

- 2004 – 2010 – stanowisko asystenta w Katedrze Socjologii, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych im. Ks. Emila Szramka w Tychach.
- 2009 – do nadal – dydaktyka w ramach umowy o dzieło, Wydział Projektowy, Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach.
- 2004 – 2008 – dydaktyka w ramach umowy o dzieło, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie.

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Monografia naukowa:

- Autor: Grzegorz Gawron
- Tytuł: *Koprodukcja usług społecznych źródłem osobistej i społecznej produktywności osób starszych. Studium socjologiczne na przykładzie beneficjentów Programu Wieloletniego „Senior+”.*
- Wydawca: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach,
- Rok wydania: 2023.
- Liczba stron: 423
- DOI <https://doi.org/10.31261/PN.4156>
- ISBN: 978-83-226-4263-4 (wersja drukowana)
978-83-226-4264-1 (wersja elektroniczna)
- Recenzenci wydawniczy: Prof. zw. dr hab. Krzysztof Frysztacki; Dr hab. Piotr Szukalski prof. UŁ.

Przesłanki badawcze

Przedstawiona przeze mnie monografia zatytułowana *Koprodukcja usług społecznych źródłem osobistej i społecznej produktywności osób starszych Studium socjologiczne na przykładzie beneficjentów Programu Wieloletniego „Senior+”* jest wynikiem rozwoju moich dotychczasowych zainteresowań i zwieńczeniem studiów naukowych prowadzonych w wymiarze teoretycznym i empirycznym. Jak opisałem to szczegółowo w dalszej części autoreferatu, przedstawiłem w wykazie osiągnięć oraz załączonym zestawieniu wybranych

publikacji, swoją działalność naukową realizowałem w obszarze pięciu głównych zagadnień problemowych (*idei koprodukcji usług publicznych; procesu starzenia się ludności – jego konsekwencji i wyzwań, jakie ze sobą niesie; społecznego zastosowania designu; społecznej odpowiedzialności biznesu; rozwoju społeczności regionalnych i lokalnych*). Dokonywałem tego poprzez uczestnictwo w licznych przedsięwzięciach badawczych, osobisty wkład w dyskusję naukową prowadzoną w polskiej i zagranicznej literaturze przedmiotu, aktywny udział w licznych konferencjach oraz współpracę z instytucjami publicznymi i innymi podmiotami funkcjonującymi w skali międzynarodowej, krajowej, regionalnej i lokalnej.

Poprzez swoją wielowymiarową działalność naukową starałem się zatem aktywnie wpływać na rozwój reprezentowanej przeze mnie dyscypliny naukowej. Szczegóły tej działalności opisane zostały poniżej, poprzez uporządkowanie i uszeregowanie ich w odniesieniu do wskazanych zagadnień problemowych. Warto tutaj podkreślić, wzajemne przeplatanie się wątków zagadnieniowych podejmowanych przeze mnie aktywności, budujących całościowy trzon moich dotychczasowych zainteresowań i osiągnięć naukowych.

Zdobywana wiedza i doświadczenie doprowadzały mnie konsekwentnie do opracowania przyjętego w omawianej monografii schematu teoretyczno-empirycznego. Stanowi ona zatem autorską propozycję socjologicznego opisu zjawiska koprodukcji usług społecznych jako źródła osobistej i społecznej produktywności osób starszych. Warto podkreślić, że, zarówno w Polsce jak i za granicą, nie prowadzono dotychczas analiz w tym zakresie, nie tylko na gruncie socjologii, ale również pozostałych nauk. Można zatem uznać, że publikacja stanowi bezpośrednią odpowiedź na utrzymujący się deficyt kompleksowych opracowań w polskiej przestrzeni naukowej.

Cele pracy

Główną oś koncepcyjną opracowania określającą jednocześnie jego cel poznawczy stanowi próba połączenia idei koprodukcji usług społecznych z produktywnością osób starszych wskazującego na potencjalne relacje zachodzące między tymi zjawiskami. Dlatego **celem teoretycznym** pracy stał się opis i wzajemne uszeregowanie pojęć stanowiących szkielet i wypełnienie prezentowanej perspektywy teoretycznej, do których zaliczone zostały: ***koprodukcja, produktywności osobista i społeczna osób starszych, usługi społeczne, kapitał ludzki i kapitał społeczny***. Przeprowadzona w ten sposób analiza pojęciowa zaowocowała opracowaniem **autorskiego schematu operacyjnego** dla usług organizowanych i świadczonych w ramach Programu Wieloletniego „Senior+” ukazującego, jak koprodukcja

osób starszych opierająca się na wykorzystaniu ich kapitały ludzkiego i społecznego generuje ich osobistą i społeczną produktywność.

Należy podkreślić, że pojęcie produktywności osób starszych pojawiło się stosunkowo niedawno w rodzimej retoryce, nie wywołując dotychczas powszechnego zainteresowania ze strony badaczy. Przywołują je w swoich pracach głównie Piotr Szukalski (2006, 2009, 2012, 2014), Barbara Szatur-Jaworska (2014), oraz okazjonalnie Katarzyna Białożył (2014) czy Renata Konieczno-Woźniak (2013). Także idea koprodukcji, pojawiła się na gruncie polskiej nauki dopiero kilka lat temu. Doczekała się już szczegółowych i wartościowych publikacji polskich autorów, szeroko cytowanych również w prezentowanym opracowaniu, do grona których zaliczyć należy przede wszystkim Tomasza Kaźmierczaka (2011, 2012, 2014), Dawida Sześciło (2014, 2015a,b,c,d) oraz Annę Ciepielewską-Kowalik (2016). Trzeba jednak podkreślić, że nie prowadzono dotychczas pogłębionych analiz użyteczności tej koncepcji w kontekście problematyki związanej z procesem starzenia się społeczeństwa. Na swoisty potencjał w tym zakresie uwagę zwracali jedynie Maria Zrałek (2014b) oraz autor omawianego opracowania (Gawron 2017b, 2020, 2021).

Nakreślone ramy pojęciowe stanowiły jednocześnie podstawę dla określenia **celu empirycznego monografii**. Choć szeroko rozumiane osobnicze i społeczne funkcjonowanie osób starszych jest chętnie podejmowanym zagadnieniem w badaniach rodzimych i zagranicznych uczonych, to jednak stosunkowo najczęściej ujmowane jest ono w kategoriach pojęciowych aktywności i aktywizacji. Tymczasem operacjonalizacja autorskiego dochodzenia empirycznego opierała się na odwołaniu do pojęcia koprodukcji i produktywności osób starszych budujących i będących odzwierciedleniem ich osobistego i społecznego zaangażowania w obrębie dedykowanych im usług społecznych. Tym samym **celem badawczym** monografii stał się opis zjawiska koprodukcji usług społecznych podejmowanej przez osoby starsze i stanowiącej potencjalne źródło ich osobistej i społecznej produktywności. W zrealizowaniu tak wyznaczonego celu pomocny okazał się wspomniany już autorski schemat operacyjny wyznaczający oś zagadnieniową dla ogólnopolskich badań wśród reprezentantów grup zaangażowanych w organizację i świadczenie usług społecznych wdrażanych w ośrodkach powołanych do działania w ramach rządowego Programu Wieloletniego „Senior+”. W badaniach uczestniczyli zatem formalni organizatorzy (osoby zarządzające i personel) oraz beneficjenci (osoby w wieku 60+) usług stanowiących ofertę programową poszczególnych ośrodków (dziennych domów i klubów „Senior+”). Należy tutaj jednak wyjaśnić, że ambicją i celem autora nie było dokonanie za pośrednictwem prowadzonych analiz monitoringu czy ewaluacji działalności osób zaangażowanych w prowadzenie badanych

ośrodków „Senior+”, a tym bardziej wdrażanego Programu Wieloletniego „Senior+” jako mechanizmu realizowanej polityki senioralnej państwa polskiego. Bynajmniej, celem tego przedsięwzięcia było dokonanie oglądu praktyk koprodukcyjnych podejmowanych przez osoby starsze korzystające z usług społecznych bezpośrednio im dedykowanych oraz odkrycie produktywnych rezultatów tych aktywności w wymiarze osobistym i społecznym.

Struktura pracy

Głównymi determinantami struktury prezentowanego tomu były przyjęte cele i problemy badawcze określające jego teoretyczno-empiryczny charakter. Opracowanie budują zatem trzy zasadnicze części: teoretyczna – w której skład wchodzi cztery pierwsze rozdziały stanowiące próbę autorskiej delimitacji ram pojęciowych oraz prezentację obecnych w literaturze koncepcji podejmowanych zagadnień problemowych; metodologiczna – zamykająca się w piątym rozdziale poświęconym w pełni prezentacji przyjętych założeń i zaprojektowanych rozwiązań metodologicznych wyznaczających kierunki i zakres badań terenowych przeprowadzonych na potrzeby prezentowanego tomu; w końcu część empiryczna – składająca się również z jednego rozdziału poświęconego w całości prezentacji analizy obszernego materiału empirycznego uzyskanego w wyniku konsekwentnej realizacji wszystkich zaplanowanych etapów postępowania badawczego.

Opracowanie otwiera wprowadzenie, stanowiące osobiste zaproszenia autora do lektury kierowane do potencjalnych czytelników, zamyka je natomiast zakończenie zawierające podsumowanie oraz refleksje końcowe.

Zgodnie z obowiązującymi standardami studium zawiera także szerokie zestawienie bibliograficzne w skład, którego weszły rodzime i zagraniczne opracowania stanowiące inspirację dla autora oraz załączniki w postaci narzędzi badawczych zaprojektowanych na potrzeby i wykorzystanych w ramach autorskich badań.

Rozdział 1 poświęcony został nakreśleniu specyfiki obserwowanych zjawisk identyfikowanych w *procesem starzenia się ludzkości w perspektywie społeczno-demograficznej*. Otwiera go analiza przemian struktury wiekowej współczesnych społeczeństw odnosząca się do podstawowych kategorii pojęciowych ruchu naturalnego, uzupełniona rozkładami wybranych kategorii danych statystycznych. Druga część rozdziału w całości poświęcona została definicji starzenia się i starości. Chociaż literatura przedmiotu bogata jest w szereg różnorodnych opracowań i analiz dotyczących tych kategorii pojęciowych, to jednak nie posiadają one uniwersalnej i powszechnie przyjętej definicji. Są to określenia współzależne

i często używane zamiennie, rozpatrywane zarówno w odniesieniu do poszczególnych jednostek, jak i wybranych kategorii osób (Gawron, Rojek-Adamek 2016). Z uwagi na dające się zaobserwować interdyscyplinarne zainteresowanie tymi zagadnieniami, odwołałem się do ram definicyjnych charakterystycznych dla wybranych nauk, zwracając szczególną uwagę na funkcjonujące w literaturze kategorie pojęciowe. Ostatnia część rozdziału stanowi próbę przybliżenia społecznej konstrukcji starości postrzeganej współcześnie jako odrębny etap życia. Odwołałem się w tym zakresie do normatywnego modelu przebiegu życia zawierającego się w społecznych wizjach poszczególnych faz życia jednostki, stanowiących wielowymiarowe wzorce społecznych oczekiwań w tym wymiarze. Wskazałem również na obserwowane w ostatnich dekadach zmiany w funkcjonującym społecznym modelu, które w odniesieniu do problematyki podejmowanej w prezentowanym tomie naruszyły spójność dotychczasowych ram społecznego identyfikowania i funkcjonowania osób starszych. Jak starałem się wykazać, ma to swoje odzwierciedlenie w niedookreślonym i elastycznym rezerwuarze ról społecznych przypisywanych oraz podejmowanych przez starzejące się jednostki, co jednak stanowi jednocześnie źródło inspiracji i odwagi dla formułowania nowych wizji tzw. „dobrej starości”. Stopniowej powszechności nabiera między innymi przekonanie, że szanse na dożywanie sędziwych lat we względnym zdrowiu i przy zachowaniu względnej samodzielności winno być traktowane w kategoriach osiągnięcia cywilizacyjnego stanowiącego źródło korzyści nie tylko dla osób starszych, ale także otoczenia społecznego w którym one funkcjonują (*The State of Ageing...* 2019). Odrzucane są zatem katastroficzne wizje demograficznych zagrożeń ograniczających stabilność państwa opiekuńczego i solidarność międzypokoleniową. Stopniowo zastępują je optymistyczne projekcje przyszłości dla starzejących się społeczeństw, w których starsi ludzie nie stanowią obciążenia dla portfela publicznego lub prywatnego swoich rodzin, lecz wnoszą cenny wkład w rozwój społeczny jako producenci i konsumenci, wolontariusze i opiekunowie. W świetle rosnącej długowieczności stosowany dotychczas normatywny model przebiegu życia nie odpowiada współczesnym realiom rozwojowym poszczególnych społeczeństw. Obserwowane długookresowe trendy społeczne i zdrowotne świadczą bowiem, że ludzie nigdy nie są za młodzi ani za starzy, aby uczyć się i wnosić swój wkład w społeczny dobrobyt (UNECE 2017). Generuje to niespotykane dotąd zróżnicowanie sytuacji życiowej osób starszych, przejawiające się w niejednorodność realizowanych przez nich wiązek ról (karier) społecznych. W ich skład wchodzi zarówno aktywne jak i bierne postawy, wpływające na aktualizowany ogląd społeczny reprezentantów najstarszych kategorii wiekowych. Dlatego coraz silniej uwidacznia się potrzeba wzmocnienia spójności społecznej poprzez jednoznaczne uznanie potencjału osób starszych oraz wypracowanie odpowiednich

schematów umożliwiających realne uczestnictwo seniorów w życiu społecznym i gospodarczym. Rozpoczęta już interdyscyplinarna dyskusja dotycząca tego zagadnienia orbituje między innymi wokół zagadnienia społecznej produktywności osób starszych, które stanowi istotną alternatywę wobec dotychczasowej optyki postrzegania relacji zysków i strat stanowiących rezultat procesu starzenia się poszczególnych społeczeństw (Gawron 2020). Jest to proces wielowymiarowy, na który składa się nieskończony konglomerat elementów. Z jednej strony aktywnie uczestniczą w nim osoby starsze, które nabywają świadomości swoich praw i możliwości, stawiając coraz śmielsze oczekiwania wobec siebie i otoczenia społecznego. Z drugiej, to ogół społeczeństwa, które zaczyna dostrzegać istotny potencjał rosnącej grupy osób w podeszłym wieku. Mowa tutaj o zaangażowaniu społecznym, kulturalnym, obywatelskim i duchowym. Starość nie może być już bowiem postrzegana jako pasywny etap w życiu jednostki, a wycofanie się w sferę prywatną nie jest również społecznie uznawanym sposobem funkcjonowania osób starszych (Taranowicz, 2014:20).

Konsekwentnie treścią **rozdziału 2** i jego głównym celem stało się dla mnie nakreślenie ram pojęciowych i koncepcyjnych dla *idei produktywności społecznej osób starszych*. Zasadność przeprowadzenia szczegółowej delimitacji w tym zakresie wynikała między innymi z faktu, iż na przestrzeni ostatnich lat zagadnienie to wzbudzało wzmożone zainteresowanie reprezentantów różnych dyscyplin naukowych, co wywołało istotne zmiany na poziomie operacjonalizacji. Dominujące dotychczas w opracowaniach, tradycyjne wąskie i ekonomiczne ujęcie produktywności generowało powszechne przekonanie, że po przejściu na emeryturę jednostki stają się nieproduktywne, ponieważ nie stanowią już podmiotów rynku pracy. Tymczasem współcześni badacze, w odpowiedzi na opisane powyżej zmiany społeczno-demograficzne, poszerzają definicję działalności produktywnej, sugerując, że powinna ona odnosić się nie tylko do aktywności zakotwiczonych bezpośrednio w gospodarce, ale także tych podejmowanych poza rynkiem i niebędących przedmiotem handlu (Goldschmidt-Clermont, Pagnossin-Aligisakis 1995; Herzog, Morgan 1992; Dosman et al., 2006). Innymi słowy, swoiste horyzontalne postrzeganie produktywności wymaga uznania, że nie tylko osoby czynne zawodowo są produktywne i wnoszą kapitał pozwalający na budowanie szeroko rozumianego dobra wspólnego. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do nieaktywnych zawodowo emerytów, wobec których rządy i społeczeństwa nie mogą już dłużej formułować oceny potencjalnej społecznej przydatności wyłącznie o wskaźniki ekonomiczne. Produktywność ludzi starszych powinna być bowiem rozpatrywana w kontekście produktywnego starzenia się, a więc takiego przeżywania starości przez jednostkę w obrębie wybranej zbiorowości, ale również szerokiego społeczeństwa, które będzie czerpało z wielowymiarowego potencjału

najstarszej generacji (Białozyt 2014). Trzeba jednak pamiętać, że zastosowanie szerokiego ujęcie społecznej produktywności osób starszych w praktyce społecznej zależy nie tylko od ich osobistych zasobów i gotowości do podejmowania określonych działań, ale w równym stopniu warunkowane jest właściwą postawą reszty społeczeństwa, wyrażającą się chęcią ich zagospodarowania. Oznacza to, że indywidualne zdolności i zasoby nie będą mogły być dostatecznie wykorzystane, dopóki nie zwiększą się w tym zakresie instytucjonalno-organizacyjne zdolności ogółu społeczeństwa (Morrow-Howell et al., 2017).

W pierwszej części rozdziału opisane zostały obserwowane zmiany pozycji uczestników zarządzania publicznego w perspektywie wybranych paradygmatów. Wskazywałem tutaj na główne etapy rozwoju funkcji państwa wobec obywateli ze szczególnym uwzględnieniem usług publicznych. Dokonałem przeglądu definicyjnego usług publicznych oraz przedstawiłem ich podstawowe kategorie. Ponadto opisałem główne paradygmaty zarządzania publicznego, za które uznawane są: *biurokracja*, *nowe zarządzanie publiczne* oraz *współzarządzanie*. Dzięki temu możliwe okazało się wykazanie ewolucyjnych zmian ról obywateli jako beneficjentów usług publicznych.

W drugiej części rozdziału skupiłem się na odkrywaniu społecznej produktywności osób starszych. Dokonałem opisu istotnych zmian postrzegania tego zagadnienia determinujących możliwości jego aplikacji w kolejnych obszarach funkcjonowania osób starszych oraz uznawanie zasadności dla tworzenia warunków sprzyjających ich aktywnemu uczestnictwu w szeroko rozumianym życiu społecznym.

W kolejnych częściach dokonałem prezentacji intelektualnych źródeł koncepcji produktywnego starzenia oraz delimitacji pojęciowej tego zagadnienia z uwzględnieniem obecnych w literaturze typologizacji aktów produktywnych oraz wartości przypisywanych produktywnemu starzeniu. Przeprowadzona w oparciu o szeroki przegląd rodzimej i zagranicznej literatury analiza pojęciowa stała się również podstawą dla autorskiej operacjonalizacji pojęcia osobistej i społecznej produktywności osób starszych, dla których przyjęto następujące definicje: *produktywność osobista osób starszych wyraża się w ich działalności rynkowej i/lub pozarynkowej o charakterze formalnym i/lub nieformalnym generującej określone wartości osobiste, identyfikowane głównie z poczuciem zaspokojenia indywidualnych potrzeb oraz utrzymywania i/lub osiągania pożądanego poziomu samodzielności i aktywności życiowej* oraz *produktywność społeczna osób starszych wyraża się w ich działalności rynkowej i/lub pozarynkowej o charakterze formalnym i/lub nieformalnym generującej określone wartości w sferze społecznej i/lub obywatelskiej,*

przyczyniając się do wzrostu intensywności więzi społecznych oraz obywatelskiego zaangażowania w sprawy publiczne.

W mojej opinii takie podejście waloryzuje postrzeganie starości i współczesnego starszego człowieka, który wnosząc swój kapitał – bagaż życiowych doświadczeń – może aktywnie uczestniczyć w budowaniu społeczeństwa opartego na partycypacji. Zdają się one zatem integrować ludzi starszych z ich środowiskiem społecznym budując jednocześnie ogólne przekonanie o możliwości konstruktywnego i pragmatycznego wpływu ich obecności na funkcjonowanie wszystkich grup znajdujące się w tej społeczności.

W końcu ostatnia część rozdziału poświęcona została modelowym ujęciom produktywności oraz ewolucyjnym zmianom w tym zakresie identyfikowanym z przejściem od wizji produktywnego starzenia się do produktywności w późniejszym życiu.

Dotychczasowe ustalenia pozwoliły przyjąć, że osobista i społeczna produktywność osób starszych dostrzegana jest głównie w perspektywie synergicznej działalności zbiorowej społeczeństwa oraz indywidualnych wysiłków starzejących się jednostek. Szczególnego uzasadnienia nabrało więc odwołanie do *pojęcia koprodukcji*, czemu poświęcony został **rozdział 3**. Podobnie jak w przypadku pojęcia produktywności, także zagadnienie koprodukcji wymagało przeprowadzania właściwej analizy pojęciowej i koncepcyjnej. W tym celu, w kolejnych częściach rozdziału odwołałem się do czynników uznawanych za główne determinanty narodzin idei koprodukcji oraz wpływających na niejednoznaczność ram definicyjnych tego pojęcia. Dokonałem również przeglądu typologizacji dotychczas skategoryzowanych aktów koprodukcji oraz wypracowanych ujęć modelowych wykazując w ten sposób ewolucyjny charakter kolejnych propozycji koncepcyjnych dla koprodukcji usług publicznych. Szeroka kwerenda rodzimej i zagranicznej literatury uwidoczniła wielowymiarowość i wieloaspektowość koprodukcji, zarówno na płaszczyźnie praktycznej, a więc w procesie realizacji konkretnych usług, jak i konceptualnej, związanej z obecnymi w literaturze propozycjami ram koncepcyjnych dla opisu tego zjawiska. Przeprowadzona analiza pozwoliła ostatecznie na opracowanie autorskiej propozycji definicji koprodukcji usług publicznych wchodzącej w skład grupy pojęć niezbędnych dla właściwej operacjonalizacji pojęć stanowiących szkielet dla zaprojektowanego i zrealizowanego przedsięwzięcia badawczego służącego opisowi koprodukcji usług społecznych jako źródła produktywności osób starszych. W tym wymiarze pojęcie koprodukcji zdefiniowałem w następujący sposób: *koprodukcja usług publicznych to współpraca usługodawców i usługobiorców w zakresie opracowania, wdrażania i ewaluacji tych usług, opierająca się na dobrowolnym wnoszeniu i realnym wykorzystaniu wkładu usługobiorców stanowiącego ich indywidualne zasoby,*

generująca powstawanie określonych wartości bezpośrednio dla usługobiorców i/lub szeroko rozumianego otoczenia społecznego.

Zbudowanie socjologicznego *opisu zjawiska koprodukcji i produktywności osób starszych w społecznych usługach publicznych* wymagało połączenia dotychczasowych kategorii pojęciowych oraz uzupełnienia ich o kolejne niezbędne elementy dopełniające autorską propozycję. Dokonałem tego w **rozdziale 4**. Jak już wskazałem, dotychczas zagadnienia koprodukcji i produktywności osób starszych nie były poddawane analizie socjologicznej uwzględniającej ich współwystępowanie i wzajemny determinizm. Warto zatem stanowczo podkreślić, że zaproponowane rozstrzygnięcia stanowią autorską wizję i próbę konsolidacji definicyjnej tworzącej schemat pojęciowy, który w przyszłości podlegać może dalszej analizie i rozwojowi. Rozdział otwiera delimitacja pojęciowa usług społecznych w kontekście ich specyfiki dla rozwoju koprodukcji oraz rozważania dotyczące kwestii przygotowania państwa (administracji publicznej pełniącej rolę usługodawcy) do koprodukcji osób starszych. Na podstawie przeprowadzonego przeglądu obecnych w literaturze ujęć definicyjnych społecznych usług publicznych oraz uwzględniając specyfikę podejmowanej tutaj problematyki koprodukcji, przyjąłem następującą definicję: *usługi społeczne to świadczenia publiczne służące zaspokajaniu i/lub wsparciu zaspokajania indywidualnych (społecznych) potrzeb obywateli. Są one organizowane, finansowane i dostarczane przez instytucje publiczne lub na ich zlecenie. Realizacja tych usług opiera się najczęściej na wielowymiarowej współpracy usługodawców i usługobiorców oraz współzależności zaangażowanego wkładu obydwu stron.*

Prowadzony opis uzupełniłem również prezentacją konkretnego elementu polityki społecznej polskiego Rządu - Programu Wieloletniego „Senior+” - który stanowi odpowiedź na szereg wyzwań, związanych z planowaniem i kształtowaniem polityki w obszarze aktywności społecznej osób starszych. Celem strategicznym Programu Wieloletniego „Senior+” *„jest zwiększenie aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym seniorów poprzez rozbudowę infrastruktury ośrodków wsparcia w środowisku lokalnym oraz zwiększenie miejsc w placówkach „Senior+” przy dofinansowaniu działań jednostek samorządu w rozwoju na ich terenie sieci Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+” (Program wieloletni „Senior+” ..., 2016:5).* Zgodnie z założeniami projektodawców, dzienne domy i kluby seniora to ośrodki, których działalność powinna sprzyjać rozwojowi życia kulturalnego, edukacyjnego, towarzyskiego i rekreacyjnego osób starszych. Biorąc pod uwagę określony w Programie jako podstawowy zakres usług świadczonych w organizowanych ośrodkach „Senior+” można spodziewać się, że korzystanie z nich jest dla osób starszych okazją do aktywnego spędzania

czasu, osobistego rozwoju i otwierania na rówieśników oraz otoczenie społeczne. Należy jednak pamiętać, że same placówki, jak również przygotowana oferta usługowa powinny być dostosowane do rzeczywistych potrzeb i możliwości osób starszych, tak aby maksymalizować osiągnięte korzyści. Dlatego oprócz usług kulturalno-oświatowych, edukacyjnych czy społecznie aktywizujących, ośrodki te pełnią również funkcje pomocowe poprzez świadczenie usług socjalnych czy terapeutycznych.

Realizacja Programu zainicjowana została w 2015 roku¹ umożliwiając jednostkom samorządu terytorialnego (JST) aplikowanie o środki finansowe przeznaczone na tworzenie i wsparcie działalności aktywizujących i wspierających osoby starsze w formie dziennych domów i klubów „Senior+”. Udział JST w Programie ma charakter dobrowolny. Gminy, które zdecydują się na organizację placówek „Senior+” są zobowiązane do wykazania utrzymania trwałości realizacji zadania przez okres co najmniej 3 lat od dnia następującego po dniu zakończenia realizacji zadania w ramach Programu. Zgodnie ze stanem na dzień 27 listopada 2020 roku, w trakcie pięciu lat trwania Programu (2015-2019) utworzono na terenie całego kraju łącznie 772 ośrodki, a w tym 277 dziennych domów i 495 klubów „Senior+”. Dotychczasowy łączny udział osób korzystających z usług powołanych placówek niemal czterokrotnie przewyższył pierwotnie planowaną liczebność tej grupy. Zgodnie ze stanem na koniec listopada 2020 roku grupę bezpośrednich beneficjentów funkcjonujących ośrodków stanowiły aż 19204 osoby.

Oprócz prezentowanych już w poprzednich rozdziałach przyjętych definicji koprodukcji, produktywności osobistej i społecznej osób starszych, na gruncie socjologicznych rozważań podstawowe kategorie pojęciowe wybrane do analizy i opisu omawianych zagadnień stanowiły dla mnie pojęcia *kapitału ludzkiego* oraz *kapitału społecznego*, traktowane w kategoriach indywidualnych zasobów osób starszych potencjalnie wykorzystywanych w podejmowanych aktach koprodukcyjnych.

Ponownie na podstawie przeprowadzonego przeglądu obecnych w literaturze ujęć definicyjnych wskazanych typów kapitału oraz uwzględniając specyfikę problematyki podejmowanej w prezentowanej monografii, zaproponowałem przyjęcie następującej definicji tych pojęć. *Kapitał ludzki osób starszych to ich indywidualne zasoby czasu, wiedzy, doświadczenia, umiejętności i zdolności, gotowość do zaangażowania oraz inne przymioty, których aktywizacja i wykorzystanie przyczynia się do realizacji określonych celów osobistych (indywidualnych), społecznych, obywatelskich i/lub ekonomicznych, co w ogólnym ujęciu*

---

¹ Program wystartował pod nazwą „Senior-Wigor” zmienioną w 2017 roku na „Senior+”.

służyć może pomnażaniu osobistej i społecznej produktywności tych osób. Jednocześnie kapitał społeczny osób starszych to sieć powiązań społecznych (o charakterze formalnym i nieformalnym) generująca ich zdolność do współdziałania zwiększającą szansę na osiągnięcie celów osobistych (indywidualnych), społecznych, obywatelskich i/lub ekonomicznych, co w ogólnym ujęciu służyć może pomnażaniu osobistej i społecznej produktywności tych osób.

Zestawienie wskazanych powyżej pojęć w odniesieniu do założeń Programu Wieloletniego „Senior+” zachęciło mnie ostatecznie do opracowania spójnego *schematu operacyjnego* (rysunek 1, str. 15) służącego poszukiwaniu wzajemnych związków między zasobami (kapitałem ludzkim i społecznym) osób starszych wykorzystywanymi w trakcie aktów koprodukcyjnych podejmowanych w organizowanych usługach a uzyskiwanymi rezultatami tych usług stanowiącymi potencjalnie przejawy osobistej i społecznej produktywności ich beneficjentów.

Pierwsze i jednocześnie nadrzędne ogniwo proponowanego schematu stanowi Program Wieloletniego „Senior+”, jako wybrany fragment polskiej polityki społecznej. To właśnie w jego obrębie określony został konkretny zakres publicznych usług społecznych kierowanych do osób starszych. Dlatego już na etapie organizacji (opracowania) usług „Senior+” wskazać należy na konieczność występowania dwóch zasadniczych typów potencjałów – instytucjonalnego i osobowego – warunkujących możliwości rozwoju koprodukcji osób starszych generującej ich produktywność. Pierwszy z wymienionych – *potencjał organizacyjny* – tworzą względy natury technicznej, ekonomicznej i instytucjonalnej. Mowa więc tutaj przede wszystkim o opisanych już wcześniej elementach warunkujących samo powstawanie i funkcjonowanie poszczególnych ośrodków „Senior+” (w tym między innymi: aplikowanie przez samorząd o jednorazowe wsparcie finansowe na utworzenie ośrodka, wybór i dostosowanie siedziby do potrzeb osób starszych, zatrudnienie personelu, określenie zasad bieżącego funkcjonowania, aplikowanie o dofinansowanie programowe bieżącego funkcjonowania, organizacja i realizacja określonego w Programie zestawu usług dla osób starszych). Ich bezpośrednim źródłem nie są zatem sami odbiorcy usług, lecz ich formalni organizatorzy (instytucje publiczne i ich przedstawiciele). Chociaż zgodnie z autorskim założeniem główną osią prezentowanego tomu jest analiza postaw koprodukcyjnych beneficjentów usług społecznych a nie ich formalnych organizatorów, to jednak nie sposób tutaj pominąć kwestii warunków organizacyjnych świadczeń. Tym bardziej, że ocena tych warunków determinować może przekonanie osób starszych o *skuteczności zewnętrznej*, czyli właściwym przygotowaniu techniczno-organizacyjnym i instytucjonalnym sprzyjającym

sprawnej realizacji oferowanego wsparcia oraz mogącego stanowić czynnik determinujący zainteresowanie osób starszych skorzystaniem z przygotowanej oferty usługowej w ramach organizowanych ośrodków „Senior+”.

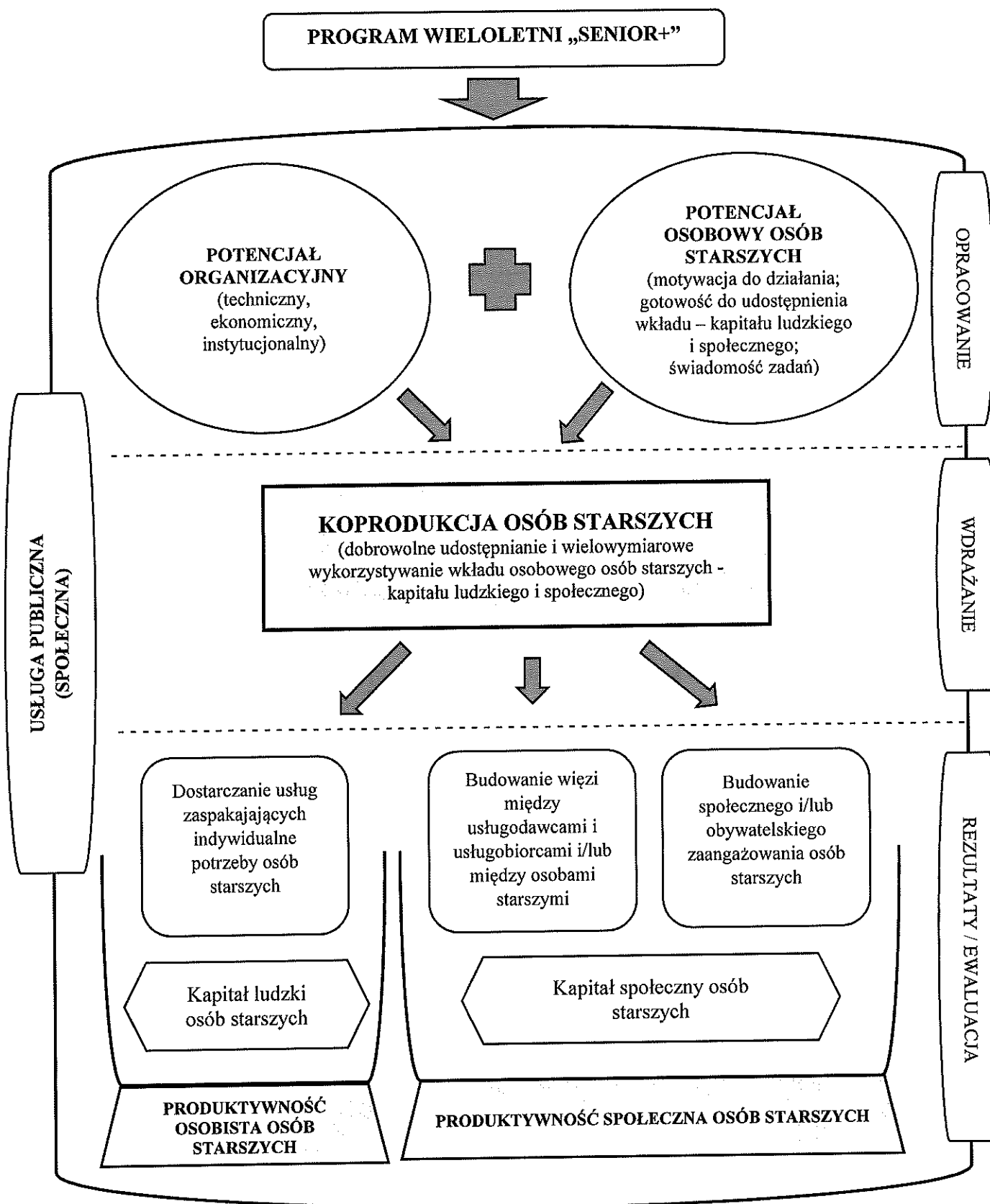
Drugi „filar” czynników warunkujących rozwój postaw koprodukcyjnych wśród osób starszych stanowi, na etapie organizacji usług – **potencjał osobowy** – czyli źródło indywidualnego wkładu bezpośrednich użytkowników. Jego najważniejsze elementy tworzą symboliczną triadę, do której zaliczane zostały: właściwa motywacja do pojęcia aktywności; gotowość do udostępnienia (poświęcenia) własnych zasobów stanowiących wkład prywatny; oraz świadomość i klarowna interpretacja powierzanych zadań. Elementy te budują zatem określoną postawę osób starszych względem oferowanego wsparcia. Szczególnie istotne okazać się tutaj mogą czynniki determinujące skłonność do skorzystania z wybranych świadczeń oraz spodziewane rezultaty. Mowa tutaj o różnych przejawach *motywacji*, która może nabierać charakteru *osobistego* i wynikać z chęci osiągnięcia indywidualnych korzyści; *społecznego*, a więc opierać się na dążeniu do zrobienia czegoś dla innych; czy w końcu *normatywnego*, identyfikowanego z zamiarem osiągnięcia celów wyższych wpływających bezpośrednio z wyznawanych wartości. W ten sposób dostrzegana może być *istotność osobista*, związana z przekonaniem seniorów o indywidualnej istocie oferowanych świadczeń dla osób, które z nich bezpośrednio korzystają, ale także *istotność społeczna* identyfikowana z dostrzeganiem ważności usług lub ich rezultatów dla osób spoza grona bezpośrednich usługobiorców. W przypadku budowania motywacji do skorzystania z konkretnych usług nie bez znaczenie pozostawać może również przekonanie osób starszych o ich *osobistej skuteczności* wewnętrznej, a więc przygotowaniu (posiadaniu właściwych kompetencji) do uczestnictwa i zaangażowania w konkretne usługi. To wiązać się może także z przekonaniem o łatwości własnego zaangażowania, czyli braku konieczności podejmowania szczególnych starań, aby osiągać zamierzone cele.

Jak starano się już wcześniej wykazać, z przeprowadzonego przeglądu literatury wynika, że na etapie wdrażania to właśnie usługi społeczne w sposób szczególnie sprzyjają rozwojowi **koprodukcji osób starszych**. Jednocześnie budując proponowany schemat, przyjąłem założenie, że zasadniczym źródłem wspomnianego wkładu usługobiorców, którego zaangażowanie jest niezbędne dla rozwoju koprodukcji są ich **kapitał ludzki i kapitał społeczny**. Oczywiście wykorzystanie tych zasobów przejawiać się może w rozmaity sposób, zależnie od postawa przyjmowanych przez poszczególne osoby starsze. Mogą więc one wykazywać skłonność do poświęcania własnego czasu na realizację określonych usług, dzielić się posiadaną wiedzą oraz wykorzystywać zdobywanymi w trakcie życia zdolnościami

i umiejętnościami, czy wносить indywidualne opłaty za korzystanie z wybranych usług. Możemy mieć jednak tutaj również do czynienia z ograniczeniem do minimum zakresu i poziomu własnego zaangażowania (indywidualnego wkładu) w realizację poszczególnych usług. Poza tym opisywane zaangażowanie przybierać może także różne formy – od samodzielnej realizacji wybranych usług lub indywidualnej współpracy z personelem po grupową kooperację i wspólne angażowanie wszystkich beneficjentów.

Założyłem jednocześnie, że rozwijająca się w usługach społecznych „Senior+” koprodukcja osób starszych dawać będzie (na etapie ewaluacji) wielowymiarowe rezultaty w postaci dostarczania usług zaspakajających indywidualne potrzeby tych osób (w tym między innymi: głodu, higieniczne, utrzymania bądź poprawy stanu zdrowia, ale również zdobywania nowej wiedzy, doświadczeń i umiejętności), generowania szans na rozwój więzi między usługodawcami i usługobiorcami i/lub między osobami starszymi (ograniczenia poczucia osamotnienia), a także przyczyniać się do pobudzania i/lub rozwoju ich społecznego i/lub obywatelskiego zaangażowania (w tym między innymi wykorzystywania własnej wiedzy, doświadczeń i umiejętności w sposób społecznie użyteczny). Tym samym koprodukcja prowadzić może do powstawania i/lub pomnażania kapitału ludzkiego i społecznego osób starszych stanowiąc źródło ich *osobistej i społecznej produktywności*.

Rysunek 1: Koprodukcja jako źródło osobistej i społecznej produktywności osób starszych – schemat operacyjny dla Programu Wieloletniego „Senior+”

Źródło: Opracowanie własne.

Powyższy schemat zaprezentowano i omówiono w ostatnim podrozdziale, który odgrywa jednocześnie podwójną rolę. Z jednej strony, stanowi podsumowanie moich dotychczasowych rozważań teoretycznych, a z drugiej jest wstępem do metodologii badań własnych, zrealizowanych na potrzeby prezentowanej monografii.

Założenia metodologiczne procesu badawczego omówiłem szczegółowo w **rozdziale 5**. Warto jeszcze raz podkreślić, że zrealizowane badania stanowiły jedynie autorską propozycję socjologicznej analizy, w której, zgodnie z przyjętymi założeniami, skupiłem się wyłącznie na aktywności osób starszych jako bezpośrednich usługobiorców i uczestników działań organizowanych w ramach funkcjonujących klubów i dziennych domów.

Uzyskanie materiału empirycznego pozwalającego na dokonanie szerokiego oglądu praktyk koprodukcyjnych podejmowanych przez osoby starsze korzystającą z usług w ośrodkach „Senior+”, wymagało wyznaczenie **wielowymiarowego celu badawczego**, spójnego z teoretycznymi ustaleniami. Cel ten nabrał zatem charakteru **deskryptywnego**, ponieważ w oparciu o uzyskane opinie i poglądy badanych beneficjentów i formalnych organizatorów usług dążyłem do ujawnienia występujących przejawów badanych zjawisk, tworząc tym samym ich szczegółową charakterystykę. Dla osiągnięcia założonego celu starałem się również dokonać wyodrębnienia cech specyficznych dla podejmowanej koprodukcji, a więc przede wszystkim określenia rodzajów wkładu osób starszych stanowiącego ich indywidualne zasoby (kapitał ludzki i społeczny) oraz wskazania etapów realizacji usług (przygotowania, wdrażania, ewaluacji) w obrębie których koprodukcja jest rozwijana. Dążyłem także do odwzorowania dominujących form koprodukcji (indywidualna, zbiorowa, grupowa) wśród osób starszych oraz podjęto próbę typologizacji jej przejawów w obrębie wdrażanych usług.

Po wtóre, cel zrealizowanych badań miał charakter **oceniający**, gdyż na podstawie dokonywanych szacunkowych rozkładów deklarowanych opinii i poglądów starałem się określić czy i w jakim zakresie spełniane są warunki organizacyjne (techniczne, instytucjonalne, ekonomiczne) usług społecznych realizowanych w ramach Programu „Senior+”, determinujące rozwój koprodukcji ich beneficjentów. Podjąłem również starania wyodrębnienia wartości osobistych (kapitał ludzki) i społecznych (kapitał społeczny) stanowiących rezultaty koprodukcji osiągnane przez osoby starsze budujące jednocześnie ramy ich produktywności (osobistej i/lub społecznej).

W końcu, po trzecie, cel prowadzonych analiz miał charakter **eksplanacyjny**, ponieważ dążyłem do zdobycia wiedzy pozwalającej na zrozumienie obserwowanych zjawisk, a więc wyjaśnienie ich przyczyn i wskazanie szeregu determinantów występowanie. Starałem się zidentyfikować czynniki stanowiące główne źródła motywacji i/lub demotywacji dla osób

starszych do podejmowania koprodukcji oraz ewentualne bariery ograniczające rozwój koprodukcji w obrębie usług społecznych realizowanych w ramach Programu „Senior+”.

Znaczenia elementarnego w dążeniu do osiągnięcia wyznaczonych celów badawczych nabrała dla mnie rama pojęciowa schematu operacyjnego koprodukcji usług społecznych jako źródła osobistej i społecznej produktywności osób starszych, która oparta została o przyjęte definicje szeregu pojęć zaproponowane w teoretycznej części monografii.

Wyznaczone cele stanowiły podstawę dla sformułowania głównego problemu badawczego i zestawu szczegółowych pytań badawczych oraz odzwierciedlających je hipotez, dla których odpowiedzi i potencjalnego potwierdzenia doszukiwałem się w zebranych materiale empiryczny, tworzącym szerokie zestawienie opinii i poglądów reprezentantów – formalnych organizatorów (osób zarządzających i personelu) oraz beneficjentów usług (osób starszych) organizowanych w ramach Programu Wieloletniego „Senior+”.

Zgodnie z tematyką i zakresem badań zrealizowanych na potrzeby omawianej monografii, sformułowałem następujące główne pytanie badawcze: ***Czy koprodukcja usług społecznych realizowanych w ramach Programu Wieloletniego „Senior+” stanowi źródło osobistej i/lub społecznej produktywności osób starszych?***

W ramach tak określonego problemu opracowałem następnie grupę pytań szczegółowych, które znalazły swoje odzwierciedlenie w wystawionych hipotezach badawczych. Podobnie, jak w przypadku pytań badawczych, na potrzeby poniższej rozprawy skonstruowałem następującą główną hipotezę badawczą: ***Koprodukcja usług społecznych realizowanych w ramach Programu Wieloletniego „Senior+” stanowi źródło osobistej i/lub społecznej produktywności osób starszych.*** Weryfikacja, tak postawionej hipotezy wymagała wyznaczenia grupy hipotez pomocniczych.

Zaprojektowane badania obejmowały działania empiryczne, których realizacja przyczyniła się do zgromadzenia materiału badawczego umożliwiającego dokonanie szczegółowego opisu zjawiska koprodukcji usług społecznych realizowanych w ramach Programu Wieloletniego „Senior+”. Dlatego ***przedmiotem analizy*** stali się formalni organizatorzy (osoby zarządzające i personel) oraz beneficjenci tych usług (osoby w wieku 60+), jako przedstawiciele dwóch podstawowych środowisk zaangażowanych w realizację oferty programowej na poziomie poszczególnych ośrodków.

Ze względu na obowiązujące w skali całego kraju ograniczenia wynikające bezpośrednio z zagrożeń epidemiologicznych związanych z obecnością wirusa SARS-CoV-2, **badania przeprowadzono w dwóch etapach.**

Pierwszy etap zrealizowany na przełomie grudnia 2020 i lutego 2021 roku stanowiło ogólnopolskie badanie organizatorów usług (osób zarządzających i personelu) ośrodków „Senior+”. W celu dotarcia do przedstawicieli wszystkich dziennych domów i klubów powołanych w ramach Programu wykorzystano technikę badania ankietowego online (*CAWI – Computer – Assisted Web Interview*). Do udziału w badaniu zaprasilem respondentów za pośrednictwem wiadomości mailowych (zawierających list intencyjny i link do ankiety) wysyłanych na adresy mailowe ośrodków „Senior+” pozyskane z bazy teleadresowej dostępnej na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej. Ostatecznie na wypełnienie ankiety zdecydowało się 181 osób reprezentujących ośrodki funkcjonujące w skali całego kraju. Byli to kierownicy tych ośrodków (103 respondentów) lub personel - opiekunowie osób starszych (78 respondentów), a więc osoby bezpośrednio odpowiedzialne i/lub współuczestniczące w procesie świadczenia usług na rzecz beneficjentów Programu. Dla prowadzonych analiz najistotniejszy był fakt, że uczestnicy badania, ze względu na zajmowane stanowisko w strukturze organizacyjnej reprezentowanych ośrodków, pozostawali w stałym bezpośrednim kontakcie z osobami starszymi korzystającymi z organizowanego wsparcia. Warto również zwrócić uwagę, że na udział w badaniu zdecydowali się organizatorzy usług oferowanych w ośrodkach rozpoczynających swoją działalność w poszczególnych latach wdrażania Programu, a więc od 2015 do 2020 roku. Ze względu na dobrowolność udziału w badaniu, reprezentacje poszczególnych województw były wzajemnie nieproporcjonalne, jednak uzyskany rozkład był zbliżony do ogólnokrajowego, tzn. liczebność reprezentantów poszczególnych województw w badaniu odzwierciedlała w znacznym stopniu ogólną strukturę ośrodków funkcjonujących w poszczególnych regionach kraju. Udało się w ten sposób uzyskać znaczący materiał o charakterze ilościowym stanowiący zestawienie opinii i poglądów organizatorów usług na temat koprodukcji osób starszych – beneficjentów Programu „Senior+”.

Drugi etap zrealizowany w okresie od maja do lipca 2021 roku obejmował badania reprezentantów obydwu środowisk zaangażowanych w realizację oferty programowej na poziomie poszczególnych ośrodków. Dla uzyskania ogólnokrajowej skali badania zdecydowano się na celowo-losowy dobór ośrodków działających w obrębie wszystkich 16 województw, a w ramach każdego z nich do badania zaproszeni zostali przedstawiciele organizatorów i beneficjenci usług świadczonych w ramach jednego ośrodka. Dobór dwóch rodzajów ośrodków – klubów i dziennych domów – opierał się na dążeniu do zachowania proporcjonalnego udziału w stosunku do ich ogólnej liczebności w skali całego kraju oraz w stosunku do rozkładu ich liczebności z uwzględnieniem typu JST (miasta na prawach powiatu,

gminy miejskie, miejsko-wiejskie, wiejskie) w których funkcjonują. Zgodnie z tymi założeniami badanie zrealizowałem w 10 klubach i 6 dziennych domach „Senior+”.

W drugim etapie badania zdecydowałem się na wykorzystanie zróżnicowanych metod i technik badawczych umożliwiających pozyskanie materiału empirycznego o charakterze ilościowym i jakościowym. Formalnych organizatorów świadczonych usług (osoby zarządzające i personel) zaprosiłem do udziału w indywidualnych wywiadach pogłębionych (*IDI – Individual In-depth Interview*). W każdym z 16-stu ośrodków przeprowadziłem po dwie takie rozmowy (z kierownikiem i opiekunem osób starszych), co ostatecznie pozwoliło uzyskać opinie i poglądy 32 osób. Zebrałem w ten sposób obszerny materiał jakościowy stanowiący istotne uzupełnienie dla zgromadzonego w pierwszym etapie materiału ilościowego.

Także w przypadku badań wśród reprezentantów bezpośrednich beneficjentów świadczonych usług (osób w wieku 60+) zdecydowałem się na wykorzystanie różnych technik umożliwiających pozyskanie danych poddających się analizie jakościowej i ilościowej. W tym celu zaprosiłem seniorów do udziału w zogniskowanych wywiadach grupowych (*FOCUS – Focus Group Interview*). W każdym ośrodku przeprowadziłem po jednym takim wywiadzie. Łącznie we wszystkich rozmowach uczestniczyło 141 osób i chociaż liczebność poszczególnych grup była zróżnicowana, to jednak można ją zamknąć w przedziale od 6 do 12 respondentów. Dla uzyskania opinii i poglądów poddających się obróbce statystycznej umożliwiającej wygenerowanie ilościowych rozkładów udzielanych odpowiedzi zdecydowałem się na wykorzystanie techniki bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego (*PAPI – Paper nad Pencil Interview*). W ten sposób udało mi się przeprowadzić rozmowy z grupą 248 osób.

Najważniejsze wnioski

Obszerność uzyskanego materiału empirycznego, a także chęć maksymalnego wykorzystania możliwości jego interpretacji przy jednoczesnym zachowaniu przejrzystości prowadzonych analiz, skłoniły mnie do zorganizowania prezentacji uzyskanych wyników zgodnie z przyjętym w autorskim schemacie operacyjnym dla usług „Senior+” trójpodziałem etapów realizacji tych świadczeń (opracowanie, wdrożenie, rezultaty).

- ***odkrywanie potencjału koprodukcji osób starszych jako beneficjentów Programu Wieloletniego „Senior+”***

Ustalenia wynikające z analizy uzyskanego materiału empirycznego pozwalają stwierdzić, że na etapie organizacji usług w badanych ośrodkach „Senior+” spełnione zostały

warunki określone jako kluczowe dla rozwoju koprodukcji osób starszych. Mowa tutaj o potencjale organizacyjnym i osobowym. Wśród badanych (organizatorów i beneficjentów) dominuje przekonanie, że ośrodki „Senior+” dostosowane są do potrzeb osób starszych, dysponując zapleczem techniczno-organizacyjnym oraz zasobami kadrowymi zachęcającymi potencjalnych świadczeniobiorców do korzystania z dostępnych usług oraz zapewniającymi ich właściwą realizację, która sprzyja zaspakajaniu konkretnych potrzeb seniorów.

Jednocześnie jednak, na etapie inicjacji uczestnictwa w Programie oraz organizacji usług, seniorzy wykazują ograniczoną skłonność do uznawania istotności swojego indywidualnego wkładu w usługę. Skupiają się wówczas przede wszystkim na chęci zaspokojenia własnych indywidualnych potrzeb, kierując się motywacją osobistą oraz przekonaniem, że ośrodki „Senior+” to właściwe (a często nawet jedyne dostępne) miejsca dla realizacji tych celów. W opiniach badanych, wynika to często z niedostrzegania własnego potencjału i możliwości jego praktycznego wykorzystania w ramach swojego uczestnictwa w działaniach realizowanych w badanych ośrodkach.

Sytuacja ta bynajmniej nie ogranicza możliwości rozwoju koprodukcji, a tym samym wynikającej z niej produktywności osób starszych. Spodziewać się jednak można, że dominująca we wskazaniach motywacja osobista seniorów do zaangażowania w konkretne usługi przyczyniać się będzie przede wszystkim do generowania ich produktywności osobistej identyfikowanej z poczuciem zaspokojenia indywidualnych potrzeb oraz utrzymaniem i/lub osiągnięciem pożądanego poziomu samodzielności i aktywności życiowych. Dlatego istotne było podjęcie dalszej analizy aktów koprodukcyjnego zaangażowania osób starszych w realizacji usług „Senior+”.

- ***przejawy koprodukcji osób starszych jako beneficjentów Programu Wieloletniego „Senior+”***

Dokonując opisu zidentyfikowanych za pośrednictwem relacjonowanych badań przejawów koprodukcji wśród beneficjentów usług społecznych Programu Wieloletniego „Senior +” uznałem za zasadne odwołanie się do delimitacji aktów koprodukcyjnych dokonanej przez badawcze trio – Stephen’a Osborne’a, Zoe Radnora i Kristy Strokoscha (2016). Ich integracyjna czterowariantowa typologia, opisana również w części teoretycznej monografii (podrozdział 3.7. *W kierunku ulepszonej koprodukcji...*) zestawia ujęcie koprodukcji konsumenckiej (integralnej, niezbywalnej) i partycypacyjnej (dodatkowej, wywołanej) z perspektywę usług indywidualnych (angażujących pojedyncze podmioty) oraz systemowych (realizowanych przy zaangażowaniu większej liczby partnerów). Uzyskane opinie badanych przedstawicieli beneficjentów i formalnych organizatorów usług „Senior+”

dostarczyły wielu argumentów i wskazówek, dzięki którym możliwe było wyodrębnienie w obserwowanych i deklarowanych postawach osób starszych trzech z czterech wymiarów koprodukcji.

W pierwszym, z dających się zaobserwować wymiarów, koprodukcję osób starszych określić można, przy zachowaniu oryginalnej nomenklatury jako „czystą” lub inaczej „techniczną”. Odbywa się ona przy ścisłej indywidualnej współpracy obydwu zaangażowanych stron (beneficjentów i formalnych organizatorów), jednak obejmuje aktywności osób starszych generowane na poziomie ich minimalnego zaangażowania tzn. podstawowego zakresu czynności wynikających z woli i/lub faktu korzystania z usługi. Bez tego wkładu niemożliwa byłaby realizacja jakiegokolwiek świadczenia. Innymi słowy, proces ten jest nieodłącznie związany z naturą usługi, co powoduje, że może być nawet nieświadomy ze strony użytkownika. W badanych ośrodkach „Senior+” zjawisko to dało się zaobserwować głównie w odniesieniu do usług z kategorii podstawowych, których realizacja nie wymagała od seniorów ponadstandardowej mobilizacji i uruchamiania głębokich pokładów posiadanych zasobów indywidualnych, aby możliwe było osiągnięcie zamierzonych celów (najczęściej zaspokojenia osobistych potrzeb). W kontekście obserwowanego zróżnicowania postaw osób starszych, a w tym szczególnie opisywanej bierności przejawiającej się brakiem zainteresowania aktywnym uczestnictwem w realizacji niektórych działań, godne podkreślenia jest również przyjmowane przez badaczy (Osborne et al., 2016) założenie, że potencjalny opór ze strony przymuszonego lub niechętnego użytkownika usług jest tak samo aktem współprodukcji, jak chęć zaangażowania. Stanowi to kolejny argument dla uznania takiej formy koprodukcji za nieuniknioną i niemożliwą do zbagatelizowania, ponieważ jest elementarną częścią procesu świadczenia usług. Nie oznacza to jednocześnie, że zarówno użytkownicy jak i profesjonaliści nie mogą wykazać się tutaj wzmożonym zaangażowaniem tylko dlatego, że proces ten ma charakter techniczny i nieunikniony. Wręcz przeciwnie, w relacjach badanych beneficjentów i formalnych organizatorów usług „Senior+” widoczne są oczekiwania i podejmowane próby maksymalizacji wysiłków powiększających szanse na osiągnięcie określonej wartości lub jej pomnożenie. W dalszym ciągu dotyczy to jednak przede wszystkim świadczeń umożliwiających realizację indywidualnych celów. Szczególnej istotności w tym zakresie nadawano usługom sprzyjającym zachowanie lub poprawę obecnego stanu zdrowia.

Drugi z możliwych wymiarów koprodukcji odnosi się do założeń badaczy traktujących koprodukcję jako świadome, dobrowolne, a przede wszystkim wywołane zjawisko będące rezultatem celowych działań służących poprawie (wzbogaceniu) procesu projektowania i świadczenia usług publicznych. Zostało ono określone mianem *współprojektowania (co-*

design) i jest identyfikowane głównie z dążeniem do podniesienia poziomu wydajności istniejących usług publicznych poprzez aktywne zaangażowanie ich indywidualnych użytkowników (Lengnick-Hall et al., 2000; Steen et al., 2011). Tym różni się zatem do „technicznej” koprodukcji, że wychodzi poza ramy podstawowych (minimalnych) form zaangażowania odbiorców usług, wymagając od obydwu uczestniczących stron podejmowania wzmoczonych i często niestandardowych form aktywności. Takie przejawy koprodukcji beneficjentów usług „Senior+” obserwowane są przez formalnych organizatorów tych świadczeń oraz deklarowane przez osoby starsze uczestniczące w relacjonowanych badaniach. Okazało się bowiem, że poziom i zakres podejmowanego zaangażowania może być bardziej zróżnicowany i warunkowany jest istotnie typem usługi oraz przewidywanymi korzyściami uzyskiwanymi bezpośrednio przez osoby decydujące się na realizację określonego świadczenia. Innymi słowy, poziom zainteresowania usługami „Senior+” oraz zakres zaangażowania w ich realizację indywidualnego wkładu, stanowiącego kapitał ludzki i/lub społeczny osób starszych jest wprost proporcjonalny do oczekiwanego i spodziewanego poziomu i zakresu korzyści indywidualnych stanowiących rezultaty wdrażania tych usług.

W trzecim wymiarze, autorzy zastosowanego zestawienia, przenieśli uwagę na usługi systemowe, a więc realizowane nie przy zaangażowaniu pojedynczych podmiotów, ale obejmujące większą ich liczbę. Jest to zatem *współkonstruowanie (co-construction)*, w którym mamy do czynienia z koprodukcją konsumencką (niezbywalną), jednak odbywa się ona w ramach współdziałania z systemem usług jako całości, aby wspólnie współtworzyć określone doświadczenie usługowe (Schembri 2006). Również w ramach zrealizowanych badań tego typu akty koprodukcji opisywane były przez przedstawicieli obydwu środowisk. Wskazywano bowiem na istotność zbiorowego charakteru realizowanych przedsięwzięć (usług) i grupowej aktywności preferowanej przez osoby starsze decydujące się na uczestnictwo w wybranych działaniach, szczególnie tych, których spodziewane rezultaty stanowić miały grupowy zysk dla zaangażowanych świadczeniobiorców.

W świetle przeprowadzonych badań trudno jednak odnaleźć przejawy *czwartego wymiaru koprodukcji* określonego mianem *współinnowacji (co-innovation)*. Zgodnie z założeniami, ten typ koprodukcji powinien się rozwijać na podstawie świadomego i dobrowolnego zaangażowania użytkowników usług (koprodukcja partycypacyjna) realizowanego jednak nie tylko w celu prostego zwiększania wydajności istniejących (standardowych) świadczeń, ale raczej wypracowania dla nich nowych procedur. Uczestnicy skupiają się zatem nie tyle na samej usłudze, ale bardziej na tym, jak jest ona wytwarzana w ramach holistycznego systemu usług i jak wprowadzić do niej nowatorskie rozwiązania (nowe formy organizacji

i świadczenia) aby usprawnić osiągnięcie oczekiwanych wyników (Lee et al., 2012). Tymczasem we wszystkich badanych ośrodkach „Senior+” usługi świadczone są przy zachowaniu standardowych procedur, często obwarowanych przepisami prawa, wymogami Programu lub wewnętrznymi regulaminami. Jedyne ewentualne przejawy innowacyjności w podejściu do procesu świadczenia usług odnotowano w niektórych ośrodkach w trakcie ograniczeń ich funkcjonowania spowodowanych pandemią koronawirusa. Jednak ich skala nie pozwala na dokonanie uogólnionego wniosku.

Nie zmienia to jednak faktu, że relacjonowanie badania pozwoliło zaobserwować zróżnicowane formy koprodukcyjnego zaangażowania osób starszych stanowiące potencjalne źródło ich osobistej i społecznej produktywności.

- ***rezultaty koprodukcji osób starszych jako beneficjentów Programu Wieloletniego „Senior+”***

Odnosząc analizę uzyskanego materiału badawczego do zaproponowanego schematu operacyjnego dla usług „Senior+” można stwierdzić, że chociaż z uzyskanych danych wyłania się głównie osobisty charakter produktywności osób starszych, stanowiącej rezultat ich koprodukcyjnego zaangażowania to jednak możliwe jest także wyodrębnienie jej społecznego wymiaru. Identyfikować go należy bowiem głównie w obrębie budowanych więzi w gronie seniorów, ale również w ramach ich relacji z formalnymi organizatorami. Przybierają one postać kapitału społecznego definiowanego jako sieć powiązań społecznych generująca zdolność osób starszych do współdziałania zwiększającego szanse na osiągnięcie różnych celów. Zdecydowanie najczęściej odnoszą się one do osobistych potrzeb i oczekiwań, jednak w świadomości badanych ich realizacja często warunkowana jest grupowym zaangażowaniem i współpracą.

Ustalenia wynikające z analizy uzyskanego materiału empirycznego pozwalają stwierdzić, że wśród dostrzeganych rezultatów realizacji usług w badanych ośrodkach „Senior+” osiągnięte są wielowymiarowe korzyści zyskujące wartość indywidualną i grupową. Oznacza to jednocześnie, że na tym etapie empirycznej weryfikacji opracowany schemat organizacyjny wpisuje się w obserwowany realny schemat organizacyjny usług społecznych „Senior+”, a tym samym zyskuje potwierdzenie słuszności przyjętych założeń.

Wnioski końcowe - produktywna koprodukcja usług społecznych wśród beneficjentów Programu Wieloletniego „Senior+”

Analiza obszernego materiału pozyskany w trakcie realizacji autorskich badań wśród formalnych organizatorów i podopiecznych ośrodków „Senior+” pozwoliła na właściwą weryfikację przyjętych hipotez badawczych budujących obraz zjawiska koprodukcji jako źródła produktywności osobistej i społecznej osób starszych.

Uzyskałem w ten sposób podstawę dla ostatecznego uznania słuszności głównej hipotezy badawczej, stanowiącej założenie, że *koprodukcja usług społecznych realizowanych w ramach Programu Wieloletniego „Senior+” stanowi źródło osobistej i/lub społecznej produktywności osób starszych*. Z relacjonowanych opinii przedstawicieli formalnych organizatorów oraz bezpośrednich beneficjentów usług „Senior+” wyłania się pozytywny wpływ zaangażowania osób starszych na jakość świadczonych usług. Wśród reprezentantów obydwu badanych środowisk dominuje przekonanie, że organizowane i realizowane świadczenia stanowią ofertę właściwie dostosowaną do rzeczywistych potrzeb odbiorców. Dostarczanie lepszych usług wynika głównie z poprawy ich wydajności oraz skuteczności realizowanych działań, na co bezpośredni wpływ mają aktywne postawy osób starszych. Z uzyskanych odpowiedzi wynika także, że na poczucie osiągnięcia właściwej jakości istotnie wpływają przeprowadzane przez wielu formalnych organizatorów konsultacje z osobami starszymi dotyczące szczegółów opracowywanej oferty ośrodków „Senior+”, co jest również bodźcem niezbędnym dla wzrostu ogólnego poziomu zadowolenia z korzystania z poszczególnych świadczeń. Dlatego właśnie istotności nabiera tutaj również wielokrotnie artykułowane w trakcie badań przekonanie osób starszych, iż ośrodki „Senior+” to nieliczne lub nawet jedyne placówki, których oferta usługowa ukierunkowana jest bezpośrednio i wyłącznie na rzeczywiste potrzeby seniorów. Obserwowany wzrost osiąganej efektywności identyfikowany jest głównie z dostępnością usług związanych z atrakcyjnymi formami spędzania czasu wolnego, dającymi szansę na poprawę lub utrzymanie obecnego stanu zdrowia fizycznego oraz nową wiedzą i umiejętnościami, które zyskują swoje praktyczne zastosowanie w codziennym życiu osób starszych. Dlatego stosunkowo największą popularnością wśród seniorów uczestniczących w badaniach cieszą się usługi kulturalno-oświatowe, edukacyjne i aktywizujące ruchowo. Przyjęcie opisanego schematu organizacji i realizacji oferty ośrodków „Senior+” przyczynia się zatem w znacznym stopniu do powszechności przekonania przedstawicieli obydwu badanych środowisk o uzyskiwaniu wyższej jakości świadczonych usług, osiągnięciu lepszych rezultatów oraz ostatecznie generowaniu wyższego poziomu

zadowolenia osób starszych. O powszechności tych osądów świadczy może także fakt, że niemal wszystkie ankietowane osoby starsze zadeklarowały odczuwanie pozytywnego wpływu korzystania z usług „Senior+” na ich codzienne funkcjonowanie. W ten sposób osiągane są również cele określone indywidualnie przez osoby starsze decydujące się na przystąpienie do Programu oraz korzystanie z konkretnych usług. Jak wynika z uzyskanych odpowiedzi, badani seniorzy kierują się głównie chęcią zaspokojenia własnych indywidualnych potrzeb, traktując je priorytetowo w odniesieniu do innych potencjalnych rezultatów, których beneficjentami mogłyby być osoby spoza grona bezpośrednich odbiorców usług „Senior+”. Można zatem stwierdzić, że ***koprodukcja usług organizowanych w ramach Programu Wieloletniego „Senior+” przyczynia się do rozwoju kapitału ludzkiego osób starszych, a tym samym stanowi istotne źródło ich osobistej produktywności.***

Z analizy uzyskanych wyników wyłania się także obraz powstawania pozytywnych relacji między formalnymi organizatorami i bezpośrednimi beneficjentami organizowanych usług oraz w gronie samych usługobiorców (osób starszych). Sprzyjać ma temu przede wszystkim wzajemna otwartość, chęć i gotowość do współpracy obserwowana wśród przedstawicieli obydwu badanych środowisk. Są to postawy niezbędne dla uzyskania szerokiej akceptacji podejmowanych schematów realizacji poszczególnych świadczeń oraz skutecznego ich wdrażania. Gotowość do współpracy jest zatem konieczna dla tworzenia układu charakteryzującego się przyjmowaniem przez wszystkie zaangażowane strony odpowiedzialności za cały proces oraz responsywności i przejrzystości zasad, którymi kierują się poszczególni uczestnicy całego procesu. Z rozkładów uzyskanych opinii formalnych organizatorów i beneficjentów usług „Senior+” wyłania się obraz wielowymiarowej współpracy przy wdrażaniu poszczególnych usług. Wielokrotnie podkreślano wagę zaufania, jakim obdarzają się wzajemnie formalni organizatorzy oraz bezpośredni beneficjenci świadczeń, co sprzyja budowaniu wyjątkowej atmosfery bliskości i serdeczności we wzajemnych kontaktach. Dlatego zdecydowana większość ankietowanych osób starszych odczuwa swoją silną przynależność do grup rówieśniczych w ramach ośrodków „Senior+”. Często wynika to z rozwoju intensywnych relacji w obrębie tych grup, przejawiającego się nawiązywaniem bliskich znajomości i przyjaźni przenoszonych nawet do życia prywatnego oraz odczuwaniem wzajemnej troski i gotowością do samopomocy w sytuacjach kryzysowych. Nie powinno zatem dziwić, że wśród osób starszych powszechna jest świadomość wspólnego potencjału umożliwiającego realizację działań przynoszących grupowe i indywidualne korzyści. Nie można jednak pominąć faktu, że podstawowym czynnikiem determinującym koprodukcję osób starszych jest chęć zaspokojenia własnych potrzeb, a więc czerpanie

indywidualnych korzyści z uczestnictwa w procesie opracowania i wdrażania świadczeń „Senior+”. Przejawia się to również brakiem powszechnej wśród osób starszych skłonności do wielowymiarowego wykorzystywania własnego indywidualnego potencjału (kapitały ludzkiego i społecznego) przy realizacji poszczególnych usług, szczególnie ukierunkowanych na zaspokojenie potrzeb lub wsparcie osób spoza ścisłego grona bezpośrednich beneficjentów (np. członków lokalnych społeczności).

Nakreślona sytuacja ma swoje odzwierciedlenie w budowaniu społecznego i obywatelskiego zaangażowania osób starszych. Przez licznych teoretyków, koprodukcja jest przedstawiana jako źródło wzmocnienia pozycji obywateli oraz skuteczny środek potęgujący ich moc sprawczą. Stanowiąc zatem, platformę dla rozwoju i eksploatacji kapitału społecznego usługobiorców, który również będzie miał ogromny wpływ na ich zdolności do bycia efektywnymi koproducentami. W ten sposób kapitał społeczny identyfikowany jest jednocześnie jako źródło i osiągnięty efekt koprodukcji. Tymczasem z relacjonowanych wyników badań wyłania się obraz ograniczonego rozwoju postaw obywatelskich wśród beneficjentów usług „Senior+”. W przypadku osób starszych, niespełna połowa badanych deklaruje przekonanie do posiadania przez ich grupę rówieśniczą (utworzoną przez beneficjentów usług w poszczególnych ośrodkach „Senior+”) wspólnego potencjału dającego możliwości podejmowania wspólnych działań dla uzyskiwania społecznych korzyści, a w tym realizacji celów obywatelskich czy budowania dobra ogólnospołecznego. Również stosunkowo najrzadziej wskazywane korzyści osiągnięte dzięki osobistemu uczestnictwu i zaangażowaniu osób starszych w realizację usług „Senior+”, dotyczyły rozwoju wartości społecznych i obywatelskich. Badane osoby starsze nie przejawiają zatem powszechnej skłonności do wykorzystywania czasu wolnego, własnej wiedzy, doświadczeń i umiejętności oraz nawiązania kontaktów towarzyskich w celu realizacji działań społecznie użytecznych. Nie oznacza to oczywiście całkowitego zaniechania podejmowania działań z kategorii prospołecznych. Jak bowiem wykazano powyżej w prezentacji wyników, w wielu ośrodkach realizowane są takie przedsięwzięcia. Jednak nie stanowią one równorzędno dla osobistych, celu działań osób starszych. Stąd brak powszechności deklaracji realizacji tego typu działań oraz istotności osiągania wartości społecznych i obywatelskich. Można zatem uznać, że koprodukcja usług organizowanych w ramach Programu Wieloletniego „Senior+” przyczynia się rozwoju kapitału społecznego osób starszych, jednak jego wykorzystanie przejawia się głównie w budowanych relacjach wewnątrzgrupowych służących zaspokajaniu wspólnych (ale własnych) potrzeb osób starszych i tylko w nielicznych przypadkach determinuje rozwój społecznego lub obywatelskiego zaangażowania. Innymi słowy,

należy przyjąć, że *koprodukcja usług społecznych organizowanych w obrębie Programu Wieloletniego „Senior+” stanowi źródło produktywności osób starszych w wymiarze społecznym głównie w zakresie wzrostu intensywności tworzonych relacji i więzi społecznych.*

W mojej opinii, nie obniża to jednak potencjału analitycznego zaproponowanego schematu operacyjnego, lecz stanowi zachętę do jego wykorzystania w dalszej eksploracji obserwowanych współcześnie form i wymiarów osobistego i społecznego zaangażowania osób starszych również spoza grona bezpośrednio zaangażowanych w realizację usług w ramach Programu Wieloletniego „Senior+”. Tym bardziej, że w nadchodzących dekadach XXI wieku społeczeństwa krajów rozwiniętych i rozwijających się, w tym również Polski, w dalszym ciągu będą podlegać pogłębionemu procesowi starzenia się. Wymagać to będzie dalszej elastyczności i dynamiki w zakresie określania pozycji i ról społecznych (w rodzinie, bezpośrednim otoczeniu oraz całym społeczeństwie) przypisywanych osobom starszym. Przy ich rozwoju i realizacji konieczne będzie zaangażowanie nie tylko ze strony seniorów, ale również reszty społeczeństwa. Wyzwania na dziś, to przede wszystkim dalsze tworzenie przestrzeni społecznych i kulturalnych w celu utrzymania jak najdłużej i na jak najwyższym poziomie samodzielności i aktywności osób starszych, walka ze stereotypowym, a więc często marginalizującym postrzeganiem seniorów i samego procesu starzenia, a także dalsza rozbudowa systemu usług i świadczeń dedykowanych bezpośrednio osobom starszym. Niemniej istotne wyzwanie stanowi budowanie społecznego uznania dla produktywności osobistej i społecznej osób starszych, a więc nadawanie im społecznej wartości. Już dzisiaj obserwować możemy stopniowe zmiany w tym zakresie. W kwestii ekonomicznej mówi się bowiem coraz głośniejsze o wkładzie seniorów w rozwój gospodarki nie tylko poprzez przyjmowanie aktywnej roli konsumenta, ale również współproducenta dostępnych na rynku usług. W sferze społecznej i obywatelskiej sugeruje się w tym zakresie pozytywne role dla starszych członków społeczeństwa przyczyniające się do wzrostu intensywności więzi społecznych. Z kolei, na płaszczyźnie osobistej, wartości produktywnego starzenia się identyfikowane są głównie z osobistą satysfakcją, poczuciem spełnienia oraz utrzymywania aktywnego stylu życia. Wszelkie propozycje dotyczące delimitacji pojęciowej i zakresowej produktywności osób starszych powinno się zatem rozpatrywać przez pryzmat tych i innych wartości. Jak starałem się udowodnić w wymiarze teoretycznej i empirycznej eksploracji zagadnień opisywanych w prezentowanym tomie, istotnym źródłem owych wartości może być koprodukcja usług społecznych podejmowana bezpośrednio przez osoby starsze. Daje ona bowiem szansę na budowanie poczucia podmiotowości wśród osób starszych niezbędnej dla zaistnienia gotowości i chęci do aktywnego uczestnictwa społecznego generującego szerokie

wykorzystanie ich niezaprzeczalnie wielowymiarowych kapitałów. Rozwój koprodukcji w obrębie usług społecznych stanowić może jednocześnie źródło istotnej legitymizacji społecznej dla czerpanie z indywidualnych i zbiorowych zasobów będących w dyspozycji osób starszych. Przyjęcie takiej perspektywy uzasadnia zatem celowość podjęcia dalszych analiz w zakresie produktywnej koprodukcji usług społecznych w wydaniu osób starszych.

Podsumowując, w mojej opinii znaczący wkład zaprezentowanej monografii w rozwój dyscypliny wyraża się, co najmniej w następującym zakresie:

- stanowi bezpośrednią odpowiedź na utrzymujący się dotychczas deficyt kompleksowych opracowań w polskiej przestrzeni naukowej dotyczący zjawiska koprodukcji usług społecznych oraz produktywności osób starszych. Monografia opracowana została w oparciu o szeroki przegląd rodzimej i zagranicznej literatury prezentując aktualny stan wiedzy oraz szeregując i porządkując dotychczasowe dokonania w tym zakresie.
- stanowi oryginalne ujęcie łączące idei koprodukcji usług społecznych z produktywnością osób starszych wskazujące na potencjalne relacje zachodzące między tymi zjawiskami opisywane w perspektywie socjologicznej przy zastosowaniu szeregu pojęć stanowiących szkielet i wypełnienie prezentowanej perspektywy teoretycznej. Zgodnie ze stanem mojej wiedzy, zarówno w Polsce jak i za granicą, nie prowadzono dotychczas analiz w tym zakresie, nie tylko na gruncie socjologii, ale również pozostałych nauk. Monografia stanowi zatem cenne rozszerzenie analizy poruszanych zagadnień w perspektywie socjologicznej;
- przeprowadzona analiza pojęciowa zaowocowała opracowaniem oryginalnego schematu operacyjnego dla usług organizowanych i świadczonych w ramach Programu „Senior+” ukazującego jak koprodukcja osób starszych opierająca się na wykorzystaniu ich kapitały ludzkiego i społecznego generuje ich osobistą i społeczną produktywność;
- autorski schemat operacyjny wyznaczył oś zagadnieniową dla ogólnopolskich badań. W warstwie metodologicznej cenne było wykorzystanie różnorodnych (jakościowych i ilościowych) metod badawczych, sprzyjające opracowaniu zróżnicowanych narzędzi badawczych, co zapewniło zgromadzenie obszernego

materiału empirycznego umożliwiającego właściwe poznanie złożoności opisywanych zjawisk;

- zaproponowane rozstrzygnięcia stanowią autorską wizję i próbę konsolidacji definicyjnej tworzącej spójny schemat pojęciowy, który w przyszłości podlegać może dalszej analizie stanowiąc źródło inspiracji dla moich dalszych dokonań naukowych oraz dla osób zainteresowanych podejmowaną tu problematyką.

Bibliografia:

Białożyt K., 2014: *Produktywność osób starszych - czy produktywny jest tylko aktywny zawodowo senior?* [w:] *Marginalizacja na rynku pracy: teorie i implikacje praktyczne*. red. N.G. Piłkuła, Kraków, Wyd. Impuls, s. 87-102.

Ciepielewska-Kowalik A., 2016: *Koprodukcja w polityce opieki i edukacji przedszkolnej*. Warszawa, Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.

Dosman D., Fast J., Chapman S.A., Keating N., 2006: *Retirement and Productive Activity in Later Life*. [w:] *Journal of Family & Economic Issues*, tom 27, s. 401-419.

Gawron G., Rojek-Adamek P., 2016: *Miasta i społeczności przyjazne seniorom – działania lokalne w międzynarodowej skali* [w:] *Znane i nieznanne oblicza starości jako obszar wyzwań dla społeczeństw XXI wieku*. red. M. H. Herudzińska, I. Błaszczak, Warszawa, Wydawnictwo SGGW, s. 202-215.

Gawron G., 2017b: *Senioralna koprodukcja? analiza wybranych przypadków lokalnych inicjatyw na rzecz seniorów w krajach o niskich i średnich dochodach* [w:] *Praca Socjalna*, nr 5, s. 29-53.

Gawron G., 2020: *Srebrna koprodukcja – analiza inicjatyw lokalnych na rzecz osób starszych w wybranych krajach rozwijających się* [w:] *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 4(82), s. 76-95.

Gawron G., Klimczuk A., Szweda-Lewandowska Z., 2021: *Starzenie się populacji. Aktywizacja, koprodukcja i integracja społeczna osób starszych*. Katowice, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Goldschmidt-Clermont L., Pagnossin-Aligisakis E., 1995: *Measures of Unrecorded Economic Activities in Fourteen Countries*, Nowy Jork, Human Development Report Office.

Herzog A.R., Morgan J.N., 1992: *Age and gender differences in the value of productive activities* [w:] *Research on Aging*, tom 14, nr 2, s. 169-198.

Kaźmierczak T., 2011: *Partycypacja publiczna: obywatel jako koproducent usług publicznych* [w:] *Partycypacja publiczna. O uczestnictwie w życiu wspólnoty lokalnej*. red. A. Olech. Instytut Spraw Publicznych, Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, s. 175-191.

Kaźmierczak T., 2012: *Koprodukcja, czyli „prawo do miasta” w działaniu – jak poprawić partycypację publiczną przez udział obywateli w świadczeniu usług publicznych*. Instytut Spraw Publicznych, Analizy i opinie nr 2, Warszawa.

Kaźmierczak T., 2014: *Koprodukcja usług publicznych (konceptcja, badania, rola w świadczeniu usług adresowanych do osób wykluczonych społecznie, warunki upowszechnienia*. [dostęp online: 15.08.2018] http://www.eapn.org.pl/wpcontent/uploads/2014/06/EAPN_ekspertyza_TK.pdf

Lee S., Olson D., Trimi S., 2012: *Co-innovation: convergenomics, collaboration, and co-creation for organizational values* [w:] *Management Decision*, tom 50, nr 5, s.817-831

Lengnick-Hall C.A., Claycomb V., Inks L.W., 2000: *From recipient to contributor: Examining customer roles and experienced outcomes* [w:] *European Journal of Marketing*, tom 34, nr 3/4, s. 359-383.

- Morrow-Howell N., Halvorsen C.J., Hovmand P., Lee C., Ballard E., 2017: *Conceptualizing Productive Engagement in a System Dynamics Framework* [w:] *Innovation in Aging*, tom 1, nr 1, s. 1-13.
- Osborne S.P., Radnor Z., Strokosch K., 2016: *Co-Production and the Co-Creation of Value in Public Services: A suitable case for treatment?* [w:] *Public Management Review*, tom 18, nr 5, s. 639-653.
- Program Wieloletni „Senior+” Na Lata 2015–2020*. Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016, Warszawa.
- Schembri S., 2006: *Rationalizing service logic, or understanding services as experience?* [w:] *Marketing Theory*, tom 6, nr 3, s. 381-392.
- Steen M., Manschot M., De Koning N., 2011: *Benefits of co-design in service design projects* [w:] *International Journal of Design*, tom 5, nr 2, s. 53-60.
- Szatur-Jaworska B., Szukalski P., 2014: *Wprowadzenie*. [w:] *Aktywne starzenie się. Przeciwdziałanie barierom*. red. B. Szatur-Jaworska, P. Szukalski. Łódź, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, s. 7-10.
- Sześciło D., 2014: *Współzarządzanie (zarządzanie partycypacyjne): teoria i praktyka* [w:] *Administracja: teoria, dydaktyka, praktyka*, nr 2(35), s. 49-66.
- Sześciło D., 2015a: *Współzarządzanie a usługi publiczne*. [w:] *Współzarządzanie publiczne*. red. S. Mazur, Warszawa, Wyd. Naukowe Scholar, s. 286-302.
- Sześciło D., 2015b: *W poszukiwaniu trzeciej drogi – poza etatystycznym i rynkowym modelem usług publicznych*. [dostęp on line: 18.09.2018]
https://www.academia.edu/12658333/W_poszukiwaniu_trzeciej_drogi_pozza_etatystycznym_i_rynkowym_modelem_us%C5%82ug_publicznych
- Sześciło D., 2015c: *Samoobsługowe państwo dobrobytu. Czy obywatelska koprodukcja uratuje usługi publiczne?* Warszawa, Wyd. Naukowe Scholar.
- Sześciło D., 2015d: *Koprodukcja a ekonomia społeczna. Alternatywa rozłączna czy komplementarność?* [w:] *Ekonomia Społeczna*, nr 1, s. 79-87.
- Szukalski P., 2006: *Zagrożenie czy wyzwanie – proces starzenia się ludności* [w:] *Polityka Społeczna*, nr 9, s. 6-10.
- Szukalski P., 2009: *Przygotowanie do starości jako zadanie dla jednostek i zbiorowości* [w:] *Przygotowanie do starości. Polacy wobec starzenia się*. red. P. Szukalski, Warszawa, ISP, s. 39-55.
- Szukalski P., 2012: *Aktywne starzenie się – od utopii do działania* [w:] *Od problemu i wsparcia do aktywizacji osób starszych*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź, s. 49- 57.
- Szukalski P., 2014: *Zapóźnienie kulturowe jako ryzyko przyszłości? Kilka uwag na marginesie badań nad aktywnym starzeniem się* [w:] *Kryzys jakości życia*. red.: Z. Strzelecki, E. Kryńska, J. Witkowski, Warszawa, Komitet Prognoz "Polska 2000 Plus" PAN, s. 60-72.
- Taranowicz I., 2014: *Deconstructing old age? On the evolution of social concepts of the late stage of life*. [w:] *Understanding Ageing in Contemporary Poland: Social and Cultural Perspectives*. red. S. Grotowska, I. Taranowicz, Wrocław, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 13-24.
- The Centre for Ageing Better, 2019: *The State of Ageing in 2019. Adding Life to Our Years*, Londyn.
- UNECE, 2017, *Realizing the potential of living longer*, Policy Brief on Ageing No. 19
- Zrałek M., 2014b: *Tworzenie podstaw dla partycypacji osób starszych w życiu społecznym* [w:] *Jak możliwy jest dialog?* red. A. Kamińska, E. Kraus, K. Ślęczka, Sosnowiec, Wyd. Wyższej Szkoły Humanitas, s. 112-121.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Jak już wspomniałem, swoje pozostałe osiągnięcia zdobywałem w trakcie wieloletniej aktywności naukowej, w ramach której moje główne zainteresowania oscylowały wokół **pięciu głównych zagadnień problemowych**:

- *idei koprodukcji usług publicznych;*
- *procesu starzenia się ludności – jego konsekwencji i wyzwań, jakie ze sobą niesie;*
- *społecznego zastosowania designu;*
- *społecznej odpowiedzialności biznesu;*
- *rozwoju społeczności regionalnych i lokalnych.*

Moja działalność naukowa w tym zakresie obejmowała: samodzielną realizację i uczestnictwo w zespołach badawczych licznych projektów naukowych o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym (16 projektów), których wyniki stanowiły podstawę i inspirację do publikacji współautorskich monografii (3 pozycje) oraz członkostwa w współredakcji monografii naukowych (4 pozycje), publikacji autorskich (11 pozycji) i współautorskich (18 pozycji) rozdziałów w monografiach oraz autorskich (16 pozycji) i współautorskich (9 pozycji) artykułów w czasopismach naukowych. Pełniłem również rolę recenzenta prac naukowych zgłaszanych do krajowych czasopism naukowych (7 recenzji).

Swoją działalność naukową realizowałem jednocześnie poprzez uczestnictwo i współorganizację licznych konferencji naukowych o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym (zorganizowane konferencje: 8; zorganizowane sesje: 13; wygłoszone referaty: 48).

Aktywność naukową podejmowałem również jako członek międzynarodowych i krajowych organizacji oraz towarzystw naukowych (5 podmiotów) oraz członek zespołów eksperckich i konkursowych (14 inicjatyw).

Swoją wiedzę wykorzystywałem i wzbogacałem poprzez współpracę z szeroko rozumianym otoczeniem społecznych, w tym głównie instytucjami publicznymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym. W ramach tego obszaru mojej działalności naukowej pełniłem rolę samodzielnego eksperta, kierownika lub członka zespołów odpowiedzialnych za przygotowanie liczne ekspertyz i opracowań (31 pozycje),

których wyniki przekładały się bezpośrednio na sprawną działalność tych instytucji, pomagały rozwiązywać konkretne problemy w tym zakresie oraz wyznaczały strategiczne ścieżki rozwojowe. Wielokrotnie uzyskane wyniki stawały się dla mnie także inspiracją i bezpośrednim źródłem dla mojej działalności naukowej i publikacyjnej.

A) Idea koprodukcji usług publicznych

Podstawową inspirację pobudzającą moje zainteresowanie problematyką koprodukcji usług publicznych stanowił udział w dwóch międzynarodowych przedsięwzięciach badawczych realizowanych pod egidą Światowej Organizacji Zdrowia – Agendy Centrum Rozwoju Zdrowia (*WHO Centre for Health Development in Kobe*) w ramach **projektu *Community-Based Social Innovations***². W tym projekcie pełniłem rolę krajowego partnera ds. badań (*Country Research Partner*).

Realizacja pierwszego przedsięwzięcia pt. *Community-based initiatives that support older people in low- and middle-income countries (LMICs)* przypadała na lata 2014-2015. W 2014 r. WHO ogłosiło konkurs na przygotowanie studiów przypadków dotyczących lokalnych inicjatyw społecznych na rzecz wsparcia osób starszych, w krajach o niskich i średnich dochodach. W wyniku procesu rekrutacji konkursowej wyselekcjonowano siedem zgłoszeń z następujących krajów: Polska, Indie, Republika Południowej Afryki, Tajlandia, Wietnam, Uganda i Chiny. Kluczowe kryterium wyboru analizowanych projektów stanowiło bezpośrednie zaangażowanie instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych przedstawicieli społeczności lokalnych w realizację przedsięwzięć, których głównym celem było wsparcie i aktywizacja osób w podeszłym wieku. Poza tym istotny był również fakt kompetencji posiadanych przez badacza (krajowego partnera) zgłaszającego swoją propozycję oraz metodologia proponowanych badań. Samodzielnie opracowałem zgłoszenie wskazujące konkretną inicjatywę z Polski oraz plan na zgromadzenie materiału empirycznego. Studium przypadku była Lokalna Sieć Ośrodków Wsparcia dla Osób Starszych funkcjonująca w jednym ze śląskich miast – Tychach. Przedsięwzięcie to jest realizowane na zlecenie samorządu przy współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi działającymi przy trzech tysiącach parafiach rzymsko-katolickich. Prowadzone badania obejmowały: analizę danych zastanych (*desk research*), a więc dokumentów i istniejących opracowań związanych bezpośrednio z realizacją wybranej inicjatywy; przeprowadzenie wywiadów grupowych (*FGI*) z przedstawicielami seniorów jako bezpośrednich beneficjentów oraz współrealizatorów

---

² https://extranet.who.int/kobe_centre/en/project-details/community-based-social-innovations

(wolontariuszy); realizację indywidualnych wywiadów pogłębionych (*IDI*) z organizatorami inicjatywy i personelem. Uzyskane wyniki stanowiły dla mnie podstawę opracowania raportu *Polish local networks of Support Centers for the Elderly – case studies in Tychy*. Moje zaangażowanie w realizację tego międzynarodowego przedsięwzięcia polegało również na odbyciu wizyty studyjno-konsultacyjnej (lipiec 2015) zorganizowanej w Centrum Rozwoju Zdrowia WHO w Kobe, w trakcie której uczestniczyłem w pracach międzynarodowego zespołu ekspertów obejmujących prezentację wyników zrealizowanych badań oraz opracowanie dalszych wytyczne WHO w zakresie rozwijania społecznych innowacji na rzecz osób starszych. Poza tym zostałem również zaproszony do udziału w międzynarodowej konferencji *The Second WHO Global Forum on Innovation for Ageing Populations* organizowanej przez Centrum Rozwoju Zdrowia WHO w Kobe (październik 2015).

Realizacja drugiego przedsięwzięcia pt. *Community-based social innovations (CBSI) for healthy ageing in Middle- and High- Income countries* - przypadała na lata 2016-2017. Podobnie jak w przypadku pierwszego projektu, również tutaj wyboru inicjatyw dokonano w oparciu o zapytanie konkursowe. Tym razem zakwalifikowane zostały przedsięwzięcia zlokalizowane w: Chile, Chinach, Rosji, Ukrainie, Sri Lance, Iranie, Wietnamie, Tajlandii, Libanie i Serbii. Również w tym przypadku samodzielnie opracowałem zgłoszenie wskazujące konkretną inicjatywę ulokowaną w Ukrainie oraz plan na zgromadzenie materiału empirycznego. Zastosowałem tutaj identyczną procedurę metodologiczną. Tym razem na studium przypadku składały się Uniwersytety Trzeciego Wieku prowadzone w sześciu ukraińskich miastach (Lwów, Stryj, Użhorod, Iwano-Frankowsk, Łuck, Czerniowce) jako inicjatywa organizowana przez międzynarodową Organizację Dzieło Kolpinga. Na podstawie zrealizowanych badań opracowałem raport *Kolping University of the Third Age in Ukraine*. Odbyłem również kolejną wizytę studyjno-konsultacyjną (październik 2017) zorganizowaną w Centrum Rozwoju Zdrowia WHO w Kobe, w trakcie której uczestniczyłem w pracach międzynarodowego zespołu ekspertów obejmujących prezentację wyników zrealizowanych badań oraz opracowanie dalszych wytyczne WHO w zakresie społecznych innowacji na rzecz osób starszych.

Warto podkreślić, że chociaż w ramach przyjętych założeń koncepcyjnych i metodologicznych opisywanego projektu nie odwoływano się do idei koprodukcji, to jednak ogólny zakres prowadzonej analizy zachęcił mnie do podjęcia próby weryfikacji występowania senioralnej koprodukcji w obrębie analizowanych inicjatyw, a więc dokonania ich charakterystyki w odniesieniu do wyodrębnionych kluczowych postulatów, na których budowana jest ta idea. Zaowocowało to publikacją dwóch autorskich artykułów w liczących się czasopismach

naukowych. Starałem się w nich wykazać potencjał występowania senioralnej koprodukcji w obrębie prezentowanych inicjatyw lokalnych oraz łączyć to zagadnienie z produktywnością społeczną osób starszych^{3,4}. Ponadto swoje ustalenia i propozycje rozwiązań teoretyczno-metodologicznych prezentowałem w referatach wygłaszanych w trakcie sesji tematycznych organizowanych w ramach krajowych^{5,6} i ogólnościatowych^{7,8} konferencji naukowych.

Swoje zainteresowanie tematyką koprodukcji usług publicznych w odniesieniu do osób starszych rozwijałem w kolejnych przedsięwzięciach naukowych.

W latach 2020-2022 realizowałem samodzielny projekt badawczy pt. *Koprodukcja usług społecznych źródłem osobistej i społecznej produktywności osób starszych – „Senior+”*, który był finansowany w ramach Rezerwy Dyrektora Instytutu Socjologii WNS UŚ. Zrealizowane w tym zakresie badania stanowiły podstawę dla opracowania omówionej już autorskiej monografii⁹. Stanowiły one również inspirację do przygotowania i publikacji dwóch autorskich artykułów w czołowych polskich kwartalnikach socjologicznych. W pierwszym¹⁰ dokonałem wyróżnienia i opisu trzech zaobserwowanych form koprodukcji osób starszych (elementarnej, indywidualnej i zbiorowej) podejmowanych w ramach badanych ośrodków „Senior+” w okresie lockdownu COVID-19. Drugi artykuł¹¹ miał charakter teoretyczny

---

³ G. Gawron: *Senioralna koprodukcja? analiza wybranych przypadków lokalnych inicjatyw na rzecz seniorów w krajach o niskich i średnich dochodach* [w:] *Praca Socjalna*, 2017, nr 5, s. 29-53.

⁴ G. Gawron: *Srebrna koprodukcja – analiza inicjatyw lokalnych na rzecz osób starszych w wybranych krajach rozwijających się* [w:] *Studia Regionalne i Lokalne*, 2020, nr 4, s. 76-95.

⁵ *III Konferencja Gerontologiczna z cyklu: Refleksje nad starością „Być i stawać się w starości”*, Łódzki Oddział Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego, Stowarzyszenie Gerontologów Społecznych, Łódź, 16-17.02.2018. Referat wygłoszony: *Senioralna koprodukcja – osoby starsze jako współorganizatorzy usług publicznych*.

⁶ *IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa z cyklu „Praca Socjalna w teorii i działaniu”*, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Kraków, 26.09.2017. Referat wygłoszony: *Wsparcie społeczne seniorów w środowiskach lokalnych krajów o niskich i średnich dochodach. Próba ujęcia modelowego*.

⁷ *IV ISA Forum of Sociology*, International Sociological Association, Brazylia/Porto Alegre, 23-28.02.2021. Referat wygłoszony: *The Seniors Co-Production. Selected Cases of Local Initiatives in Low- and Middle-Income Countries*.

⁸ *XIX ISA World Congress of Sociology*, International Sociological Association, Kanada/Toronto, 15-21.07.2018. Referat wygłoszony: *Seniors for Democracy – Social Activation of Seniors in the Prospect of Ukraine*.

⁹ G. Gawron: *Koprodukcja usług społecznych źródłem osobistej i społecznej produktywności osób starszych. Studium socjologiczne na przykładzie beneficjentów Programu Wieloletniego „Senior+”*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2023.

¹⁰ G. Gawron: *Co-production Practices in Public Social Services during the COVID-19 Lockdown Period. An Example from Centers for Older Adults Organized under the Polish Government’s Multiannual Program “Senior+”*. [w:] *Polish Sociological Review*, 2023, nr 1(221), s. 85-105.

¹¹ G. Gawron: *Social Services Co-production as a Source of the Personal and Social Productivity Among the Older People – a Conceptual Model Proposal* [w:] *Studia Socjologiczne*, 2022, nr 4 (247), s. 129–152.

i stanowił rozwinięcie zaproponowanego w omówionej monografii schematu organizacyjnego, który moim zdaniem można zaprezentować w charakterze modelu koncepcyjnego łączącego zagadnienia koprodukcji i produktywności osób starszych.

Wyniki przeprowadzonych badań prezentowałem także w trakcie referatów wygłaszanych na sesjach organizowanych w ramach ważnych konferencji naukowych o zasięgu krajowym^{12,13} i międzynarodowym^{14,15}.

Analizę teoretyczną koprodukcji i produktywności osób starszych zawarłem również w monografii¹⁶ przygotowanej we współautorstwie z dr Zofią Szwedą-Lewandowską i dr Andrzejem Klimczukiem. Głównym celem tego opracowania była chęć zestawienia wybranych pojęć, modeli, koncepcji i teorii, funkcjonujących w obiegu naukowym w obszarze tematycznym identyfikowanym z aktywnością i aktywizacją osób starszych oraz polityką publiczną wobec starzenia się ludności. Opracowanie ma pogładowo-teoretyczny charakter, powstało bowiem w oparciu o przegląd dostępnej literatury przedmiotu (polskiej i zagranicznej), rewizję ekspertyz i analiz przygotowywanych na zlecenie krajowych i międzynarodowych instytucji oraz aktów prawnych i innych dokumentów, których zapisy okazały się pomocne w prowadzonych analizach.

Rozwój reprezentowanej przeze mnie dyscypliny w obszarze koprodukcji osób starszych starałem się również pobudzać poprzez organizację sesji i grup tematycznych

---

¹² *Akademia Samorządowa: Otoczenie przyjazne osobom starszym - modelowanie usług społecznych*. Obserwatorium Procesów Miejskich i Metropolitalnych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach / Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu, Katowice-Sosnowiec, grudzień 2021. Referat wygłoszony: *Koprodukcja usług społecznych jako źródło produktywności osobistej i społecznej osób starszych*.

¹³ *XV Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny*, Polskie Towarzystwo Socjologiczne, Warszawa, wrzesień 2022. Referat wygłoszony: *Social services co-production as a source of the personal and social productivity of the older people – a conceptual model proposal*.

¹⁴ *IV ISA Forum of Sociology*, International Sociological Association, Brazylia/Porto Alegre, luty 2021. Referat wygłoszony: *The Co-Production of Public Services in a Life-Course Perspective*.

¹⁵ *XX ISA World Congress of Sociology*, International Sociological Association, Australia, Melbourne, czerwiec-lipiec 2023. Referat wyłożony: *Co-Production Practices in Public Social Services during the COVID-19 Lockdown Period. the Example from Centers for Seniors Organized Under the Polish Government's Multiannual Program "Senior+"*.

¹⁶ G. Gawron, A. Klimczuk, Z. Szweda-Lewandowska: *Starzenie się populacji. Aktywizacja, koprodukcja i integracja społeczna osób starszych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2021, ISBN 978-83-226-4049-4.

w ramach prestiżowych, socjologicznych konferencji naukowych - krajowych^{17,18} i zagranicznych^{19,20}. Proponowane inicjatywy każdorazowo cieszyły się znacznym zainteresowaniem zarówno ze strony zgłaszających się prelegentów jak i uczestników poszczególnych wydarzeń.

Równolegle rozwijałem swoją wiedzę w zakresie koprodukcji w wymiarze lokalnym, a więc organizowanej i realizowanej poprzez współpracę organów władz samorządowych i angażujących się obywateli. Dlatego w 2020 r. zdecydowałem się na realizację kolejnego samodzielnego projektu badawczego pt. *Koprodukcja w polskich jednostkach samorządu terytorialnego. Studium socjologiczne na przykładzie Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii*, również finansowany z Rezerwy Dyrektora Instytutu Socjologii WNS UŚ. Głównym celem tego przedsięwzięcia był szeroki przegląd i opis praktyk koprodukcji podejmowanych przy realizacji trzech rodzajów lokalnych inicjatyw obywatelskich (*Budżetu Obywatelskiego, Inicjatywy Lokalnej, Funduszu Wiejskiego*), z których wszystkie mogą być opcjonalnie organizowane w polskich samorządach. Podstawą empiryczną niniejszego opracowania było autorskie badanie, przeprowadzone w czterdziestu jeden miastach tworzących Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolię. Obejmowało ono dwa główne źródła danych. Pierwszym była analiza dokumentów (*desk research*), a więc zbiorów danych i raportów rocznych pozyskanych ze stron internetowych oraz bezpośrednio z JST. Dokumenty zawierały zestawienia szczegółowych informacji o realizacji trzech form współpracy w poszczególnych JST w latach 2003-2019. Analizy tych danych przeprowadzono z uwzględnieniem wybranych cech charakteryzujących poszczególne jednostki samorządu terytorialnego: rodzaje JST, ludność, ludność na km², dochód ogółem (w mln), dochód na mieszkańca (w zł). Pozwoliło to na wyodrębnienie interesujących różnic pomiędzy JST w zakresie rozwoju koprodukcji wśród przedstawicieli lokalnych społeczności. Drugim

---

¹⁷ *XVII Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny*, Polskie Towarzystwo Socjologiczne, Wrocław, wrzesień 2019. Organizacja i prowadzenie grupy międzyśrodowiskowej wspólnie z dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP, dr T. Watkin, Université de Nîmes: *Service design and aging society: activation, co-production and social inclusion of seniors*.

¹⁸ *XV Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny*, Polskie Towarzystwo Socjologiczne, Warszawa, wrzesień 2022. Organizacja i prowadzenie grupy międzyśrodowiskowej wspólnie z dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP: *Design i starzenie się społeczeństwa: aktywizacja, koprodukcja i włączenie społeczne*.

¹⁹ *IV ISA Forum of Sociology*, International Sociological Association, Brazylia/Porto Alegre, luty 2021. Organizacja i prowadzenie sesji wspólnie z dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP: *Making World Age Friendly: Activation, Co-Production and Social Inclusion of Seniors*.

²⁰ *XX ISA World Congress of Sociology*, International Sociological Association, Australia, Melbourne, czerwiec-lipiec 2023. Organizacja i prowadzenie sesji wspólnie z dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP: *Ageing Better By Design - Activation, Co-Production and Social Inclusion of Older People*.

źródłem danych były niestandardyzowane wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (CATI) z przedstawicielami 41 urzędów miejskich JST. W badaniu uczestniczyli urzędnicy odpowiedzialni za organizację i rozwój współpracy z mieszkańcami – w tym za realizację trzech analizowanych form współpracy. Uzyskane wyniki stanowiły podstawę do opracowania i publikacji artykułu naukowego poświęconego bezpośrednio relacjom koprodukcyjnym sektora publicznego i mieszkańców JST angażujących się w realizację lokalnych inicjatyw obywatelskich²¹.

W 2023 r. podjąłem również współpracę z dr Kariną Leksy reprezentującą Instytut Pedagogiki UŚ, w ramach której zdecydowaliśmy się na założenie Interdyscyplinarnego **Zespołu Badawczego WNS UŚ - *Development of health literacy in university communities - research and actions in an interdisciplinary and international perspective***, finansowanego z Rezerwy Dziekana WNS UŚ. Zespół ten ma jednocześnie charakter międzynarodowy, ponieważ do współpracy zaprosiliśmy badaczy²² z zagranicznych ośrodków akademickich (Portugalia, Włochy, Hiszpania). W ramach tego przedsięwzięcia staramy się badać zagadnienia związane z rozwojem kompetencji zdrowotnych w społecznościach szkolnych i uniwersyteckich. Jest to dla mnie również okazja do rozszerzenia dotychczasowej perspektywy analizy zagadnień koprodukcji usług publicznych. Dotychczas udało nam się zaprojektować i zrealizować wspólne badanie pt. *Implementacja programu Szkoły Promującej Zdrowie w placówkach z krajowym certyfikatem SPZ*, które ma na celu szeroką analizę procesu wdrażania programów promocji zdrowia w polskich publicznych szkołach podstawowych i ponadpodstawowych posiadających krajowy Certyfikat Szkół Promujących Zdrowie. Poprzez internetowe badanie ankietowe (CAWI) zapraszamy szkolnych koordynatorów programów promujących zdrowie do wyrażania swoich opinii na temat rzeczywistej implementacji programu w placówkach oświatowych, a w tym również scharakteryzowania przejawów koprodukcyjnego zaangażowania różnych grup interesariuszy.

Ponadto w 2023 r. w konkursie pn. *Swoboda badań – III edycja* organizowanym w ramach Programu UŚ *Inicjatywa Doskonałości Badawczej* uzyskałem środki na finansowanie badania pt. *International Survey on the Digital and General Health Literacy in School Communities*

---

²¹ G. Gawron: *The Relationship of the Public Sector and Citizens – Co-production in Polish Local Government Units. Empirical Study on Forty-One Units Forming Metropolis GZM* [w:] *Przegląd Prawno-Ekonomiczny KUL*, 2022, nr 4, s. 9-36.

²² dr Helena Rafaela Vieira Rosário - School of Nursing - University of Minho – Portugalia; dr Veronica Velasco - Psychology Department - Università degli Studi di Milano-Bicocca – Włochy; dr Daniel Gabaldón-Estevan - Department of Sociology and Social Anthropology, Faculty of Social Sciences- Universitat de València – Hiszpania.

– *persepective of polish teachers*. Projekt to polska część międzynarodowego i interdyscyplinarnego badania w ok. 50 krajach konsorcjum naukowego COVID-HL Network²³. Skupia się na szerokiej analizie alfabetyzmu zdrowotnego nauczycieli szkół podstawowych i średnich. Jego innowacyjność wynika z użycia ankiety online (*CAWT*) umożliwiającego wielowymiarową analizę porównawczą w międzynarodowej skali. Odpowiadam samodzielnie za polską część badania obejmującą około 600 nauczycieli z całego kraju. Badanie dotyczyło będzie kwestii cyfrowych i ogólnych kompetencji zdrowotnych rozwijanych wśród członków społeczności szkolnych poprzez ich koprodukcyjne zaangażowanie w realizowanych inicjatywach. Zakładam, że uzyskane wyniki będą miały znaczący wpływ społeczny jako podstawa do tworzenia polityki edukacyjnej, zdrowotnej i społecznej na poziomie międzynarodowym, krajowym i lokalnym.

B) Proces starzenia się ludności – konsekwencje i wyzwania

W ramach aktywności naukowych identyfikowanych wokół analizy zagadnienia procesu starzenia się ludności kolejny raz należy wspomnieć o moim zaangażowaniu w dwóch omówionych już przedsięwzięciach badawczych realizowanych pod egidą Światowej Organizacji Zdrowia – Agencji Centrum Rozwoju Zdrowia (*WHO Centre for Health Development in Kobe*) w ramach projektu *Community-Based Social Innovations*²⁴. Uzyskane wówczas wyniki tyskich badań stały się bowiem bezpośrednią inspiracją do opracowania dwóch autorskich rozdziałów^{25,26} w monografiach naukowych. Opublikowałem również jeden artykuł w czasopiśmie naukowym²⁷. Podjąłem w nim próbę porównania studiów przypadku w odwołaniu do obecnych w literaturze modeli wsparcia dla osób starszych budowanych w oparciu o wzajemną relację pomocy formalnej i nieformalnej (modele: *hierarchiczny kompensacyjny, substytucji, szczególności, uzupełnienia, komplementarności*).

²³ Konsorcjum stanowi międzynarodową sieć ponad 100 badaczy z 50 krajów i zlokalizowanych na pięciu kontynentach. Swoją działalność skupia na prowadzeniu badań nad alfabetyzmem zdrowotnym - <https://covid-hl.eu/>

²⁴ https://extranet.who.int/kobe_centre/en/project-details/community-based-social-innovations

²⁵ G. Gawron: *Sieci wsparcia seniorów jako element lokalnej polityki senioralnej – przykład miasta Tychy* [w:] (red.) M.S. Szczepański, P. Skudrzyk, M. Suchacka: W sieci i w matni społecznej. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2017, s. 121-143, ISBN 978-83-226-3055-6.

²⁶ G. Gawron: *Aktywizacja seniorów na przykładzie Lokalnej Sieci Wsparcia w Tychach* [w:] (red.) M.S. Szczepański, P. Rojek-Adamek: *Między wykluczeniem a aktywizacją społeczną. Studia socjologiczne*. Wydawnictwo Akademii im. Frycza Modrzewskiego, Kraków 2016, s. 65-86. ISBN: 978-83-65208-36-1.

²⁷ G. Gawron: *Modelling the community support for seniors. The case studies in low- and middle-income countries* [w:] *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 2018, nr 510, s. 32-48.

Zaproponowałem w ten sposób kolejną, odmienną od pierwotnej, perspektywę dla analizy zebranego materiału badawczego.

Prezentacji wyników w/w projektu poświęciłem także sześć referatów wygłaszanych w trakcie konferencji naukowych o zasięgu krajowym^{28,29} i międzynarodowym^{30,31}, w tym również wspomnianych wcześniej wizyt studyjnych i konsultacji eksperckich w Centrum Rozwoju Zdrowia WHO^{32,33}.

W wymienionych publikacjach i wystąpieniach dokonywałem zatem analizy teoretyczno-empirycznej dotyczącej sieci wsparcia dla osób starszych uwzględnionych w ramach realizowanego projektu WHO. Starłem się przy tym opisywać je w kontekście przejawów lokalnej polityki senioralnej oraz skutecznych form aktywizacji społecznej osób starszych, a tym samym stanowiących adekwatną odpowiedź na wyzwania i oczekiwania związane z obserwowanymi skutkami procesu starzenia się populacji oraz zmianami w obszarze aktywności społecznej osób starszych.

Kolejny projekt badawczy w omawianym obszarze moich zainteresowań naukowych pt. *Projekt Age Friendly Cities and Communities – analiza wybranych zagadnień polityki senioralnej prowadzonej w miastach województwa śląskiego*, realizowałem w latach 2013-2016. W ramach tego przedsięwzięcia starałem się rozwijać i rozpowszechniać wiedzę dotyczącą idei *miasta i społeczności przyjaznych osobom starszym (Age-friendly Cities and Communities - AFC)*, której korzenie sięgają sesji otwarcia XVIII IAGG Światowego Kongresu Gerontologii i Geriatrii w Rio de Janeiro (2005 r.), a która w 2010 roku pod patronatem WHO

---

²⁸ *XV Konferencja Naukowa „Państwo, gospodarka, społeczeństwo”*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków czerwiec 2015. Referat wygłoszony: *Tyska Sieć Wsparcia Seniorów. Wybrane przypadki inicjatyw lokalnych wsparcia seniorów w krajach o średnich i niskich dochodach (LMICs)*.

²⁹ *XVI Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny*, Polskie Towarzystwo Socjologiczne, Gdańsk, wrzesień 2016. Referat wygłoszony: *Z seniorami o ich starości refleksje pobadawcze*.

³⁰ *12th European Sociological Association Conference*, European Sociological Association, Czechy/Praga, sierpień 2015. Referat wygłoszony: *Local Centers for Support Elderly as an example of social and intergenerational integration*.

³¹ *Aging & Society: Fifth Interdisciplinary Conference: Inter-Generational Relationship*, Catholic University of America, USA/Waszyngton, listopad 2015. Referat wygłoszony: *The Local Network of Support Centers for Elderly as an Example of Social and Inter-generational Integration*.

³² *Consultation on Community-based initiatives that support older people in low- and middle-income countries (LMICs)*, World Health Organization, Centre for Health Development, Japonia/Kobe, lipiec 2015. Referat wygłoszony: *Polish local networks of Support Centers for the Elderly – case studies in Tychy*.

³³ *Consultation on Community-based social innovations (CBSI) for healthy ageing in Middle- and High-Income countries*, World Health Organization, Centre for Health Development, Japonia/Kobe, październik 2017. Referat wygłoszony (plenarny): *Kolping Families University of the Third Age as the example of community-based social innovations (CBSIs) for healthy ageing*.

przybrała postać *Globalnej Sieci Miast i Społeczności Przyjaznych Seniorom (Global Network of AFC)*. Głównym celem tej inicjatywy jest ułatwienie wymiany doświadczeń i wzajemnego uczenia się pomiędzy miastami i społecznościami na całym świecie, które podjęły starania w kierunku dostosowania się do potrzeb osób starszych. Wspólnie z dr hab. Pauliną Rojek Adamek prof. UP zrealizowaliśmy badanie, którego celem było poznanie opinii mieszkańców miasta Tychy na temat jego dostosowania do potrzeb i oczekiwań osób starszych. Zgodnie z założeniami idei AFC opracowaliśmy kwestionariusz wywiadu (*PAPI*), zawierający pięć głównych kategorii badawczych niezbędnych do opisu czynników wpływających na jakość życia osób starszych. Poruszone problemy odnosiły się więc do zagadnień związanych z transportem, przestrzenią budynków i ulic, komunikacją i integracją, aktywnością seniorów we wspólnocie oraz ich integracją społeczną. W badaniach ankietowych wzięło udział 320 osób w wieku powyżej 65 lat, reprezentujących wszystkie dzielnice miasta Tychy (w doborze próby posłużono się obowiązującym podziałem na 32 osiedla i dzielnice). Uzyskane wyniki stały się podstawą dla opracowania dwóch współautorskich rozdziałów w monografiach naukowych^{34,35}.

Swoją wiedzę w tematyce AFC miałem również okazję rozwijać w trakcie wspomnianej już wizyty studyjno-konsultacyjnej w *Agencji Centrum Rozwoju Zdrowia WHO* w 2015 r., gdzie Dr Megumi Rosenberg³⁶ również prowadziła badania w tym zakresie z ramienia WHO. Między innymi to doświadczenie stało się dla mnie inspiracją do publikacji kolejnego autorskiego³⁷ i współautorskiego³⁸ rozdziału w monografiach naukowych oraz artykułów

---

³⁴ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Miasto przyjazne seniorom – miasto uniwersalne. Age-friendly Cities and Communities jako idea podnoszenia jakości życia osób starszych*, [w:] (red.) M. Guzewicz, S. Steuden, P. Brudek: *Oblicza starości we współczesnym świecie. Perspektywa społeczno-kulturowa*. Tom II, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2015, s. 163-186, ISBN: 978-83-8061-132-0.

³⁵ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Miasta i społeczności przyjazne seniorom – działania lokalne w międzynarodowej skali* [w:] (red.) M. Herudzińska, I. Błaszczak: *Znane i nieznanne oblicza starości jako obszar wyzwań dla społeczeństw XXI wieku*. – Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2016, s. 202-215, ISBN: 978-83-7583-707-0.

³⁶ Przykładowe działanie: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/203830>

³⁷ G. Gawron: *Living longer in urban environments – developing ‘age-friendly’ cities and communities in selected models*, [w:] (red.) G. Gawron, M.S. Szczepański, B. Lewicka: *Urbanism as a way of life. Trying to rediscover*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2015, s. 75-92, ISBN: 978-83-8012-591-9.

³⁸ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Age-friendly Cities and Communities as the idea of improving the quality of life of older people*, [w:] (red.) M. Szczepański, II. *Nitranske sociologické kolokwium. Metropoly a mestá: sociálne problémy a sociálne patológie. Pokus o sociologický portrét*, Katedra sociológie FF UKF v Nitre, Nitra 2015, s. 105-122, ISBN: 978-83-600071-79-3.

w liczących się zagranicznych czasopiśmie naukowych^{39,40}, w których omawiane była m.in. koncepcja AFC, jej założenia, zasady członkostwa w globalnej sieci AFC w odniesieniu do obserwowanych zmian społecznych związanych z obserwowanym procesem starzenia się populacji. Zagadnienia te oraz wyniki badań prezentowałem również w siedmiu referatach wygłaszanych w ramach krajowych^{41,42,43} i zagranicznych^{44,45,46,47} konferencji.

Realizowane przedsięwzięcia utwierdziły mnie w przekonaniu, że integracja społeczna osób starszych jest istotnym wyzwaniem w społeczeństwach ceniących solidarność i otwartość oraz szanujących indywidualne wolności. Warunki i jakość codziennego życia w dużym stopniu zależą od środowiska społecznego i fizycznego, w którym żyjemy. W efekcie rośnie zapotrzebowanie na tworzenie środowisk, produktów, technologii i usług dostępnych i użytecznych dla seniorów. Analizie tych zagadnień problemowych poświęciłem swoje kolejne publikacje naukowe. W autorskim rozdziale w monografii naukowej podjąłem próbę przedstawienia teoretycznych i praktycznych celów możliwego wykorzystania designu do

---

³⁹ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *The Idea Of Age-Friendly Cities And Communities As A Response To The Challenges Of Contemporary Demographic Changes* [w:] *ATINER'S Conference Paper Series*, No: SOC2015-1772, Athens Institute for Education and Research, 2015, s. 1-12.

⁴⁰ G. Gawron, P. Rojek-Adamek, G. Dutka: *Creativity based on new technologies in design of age-friendly cities: Polish seniors about their needs - research reflection* [w:] *Creativity Studies*, 2021, nr 1, s. 218-234.

⁴¹ *Międzynarodowa Interdyscyplinarna Konferencja – Oblicza starości we współczesnym świecie*, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin, czerwiec 2013. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab P. Rojek-Adamek, prof UP: *Miasto przyjazne seniorom – miasto uniwersalne. Age-friendly Cities and Communities jako idea podnoszenia jakości życia osób starszych*.

⁴² *International Conference: Inclusive Society. Poland, Norway, Europe*, Collegium Civitas, Warszawa, październik 2014. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab P. Rojek-Adamek, prof UP: *The idea of Age-friendly Cities and Communities as the way of building inclusive society*.

⁴³ *Ogólnopolska interdyscyplinarna konferencja naukowa: „Znane i nieznanne oblicza starości jako obszar wyzwań dla społeczeństw XXI wieku”*, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Warszawa, czerwiec 2015. Referat wygłoszony: *Globalna Sieć Miast Przyjaznych Seniorom – tworzenie modeli rzeczywistości społecznej dostosowanej do potrzeb i oczekiwań seniorów*.

⁴⁴ *Global Conference on Mobility Futures*, Lancaster University, Centre for Mibilities Research –Wielka Brytania/Lancaster, wrzesień 2013. Referat wygłoszony: *The idea of Age-friendly Cities and Communities as the answer for making a new possibility for mobility for ageing people*.

⁴⁵ *XVIII World Congress of Sociology*, International Sociological Association, Japonia/Jokohama, lipiec 2014. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab P. Rojek-Adamek, prof UP: *The Idea of Age-Friendly Cities and Communities as the Answer for Global Trends of Aging Societies*.

⁴⁶ *9th Annual International Conference on Sociology*, Athens Institute for Education and Research ATINER, Grecja/Ateny, maj 2015. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab P. Rojek-Adamek, prof UP: *The idea of age-friendly cities and communities as a response to the challenges of contemporary demographic changes*.

⁴⁷ *International Conference „Economy and Society” within the celebration of the 50th Anniversary of the Faculty of Economics and Sociology*, Uniwersytet Łódzki, Łódź, wrzesień 2015. Referat wygłoszony: *Towards age-friendly cities – an overview of selected models*.

rozwoju dostępności i partycypacji społecznej osób starszych⁴⁸. W tekście odwołałem się m.in. do inkluzyjnego designu (*inclusive design*) względem osób starszych oraz wyróżniłem aspekty projektowania sprzyjającego aktywnemu starzeniu się jednostek, podając przykłady dobrych praktyk w tym zakresie.

Kontynuując naukową eksplorację powyższych zagadnień, już w kolejnym autorskim artykule⁴⁹ zwróciłem uwagę na fakt, iż globalne starzenie się populacji stanowi również jedno z istotnych wyzwań dla koncepcji zrównoważonego rozwoju. Jednocześnie starałem się wykazać, że szczególnego znaczenia nabierają w tym kontekście potrzeby projektowania środowiska fizycznego, zwłaszcza terenów zieleni miejskiej, które mogą mieć pozytywny wpływ na aktywność i aktywizację seniorów. Jak starałem się wykazać, cennym narzędziem może być tutaj projektowanie zrównoważone (*sustensywny design*), które pomaga lepiej zaspokajać potrzeby użytkowników, dbając jednocześnie o środowisko społeczne i naturalne. Połączenie tych zagadnień zachęciło mnie do określenia zbioru cech, jakie powinny posiadać miejskie tereny zieleni, aby można je było nazwać przyjaznymi starzeniu.

Zagadnienie to rozszerzyłem w kolejnym współautorskim artykule opublikowanym w jednym z liczących się polskich czasopism naukowych⁵⁰. Tym razem tekst poświęcony został koncepcji *starzenia się w miejscu* (*aging in place*), która powstała jako jedna z propozycji dla wielowymiarowego traktowania kwestii funkcjonowania osób starszych we współczesnym społeczeństwie. Mieszkanie (dom) i jego najbliższe otoczenie to dla większości seniorów rodzaj azylu, dającego im poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji, będącego podstawowym punktem odniesienia dla społecznych kontaktów. Jak staraliśmy się wykazać, koncepcja starzenia się w miejscu winna być postrzegana jako dawanie ludziom szansy pozostania w ich dotychczasowych środowiskach zamieszkania na każdym etapie życia, przy zachowaniu maksimum samodzielności tak długo, jak to tylko możliwe. Dlatego głównym celem działalności projektowej powinno być tworzenie środowisk ułatwiających utrzymanie dobrego poziomu zdrowia, generujących poczucie bezpieczeństwa oraz dających poczucie dobrostanu ich użytkowników.

---

⁴⁸ G. Gawron: *Ageing Better By Design - Supporting Elderly People In Everyday Life* [w:] (red.) G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Draft from sociology of design. Introduction to discussion*. Wydawnictwo Akademii im. Frycza Modrzewskiego, Kraków 2016, s. 77-97, ISBN 978-83-65208-55-2.

⁴⁹ G. Gawron: *Sustensywny design jako narzędzie aktywizacji seniorów. Analiza przypadku miejskich terenów zielonych* [w:] *Kultura i Edukacja*, 2017, nr 1, s. 244-253.

⁵⁰ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Aging in place - design w obronie wieku* [w:] *Kultura Popularna*, 2017, nr 2, s. 4-18.

Powyższe ustalenia prezentowałem także w trakcie referatów wygłaszanych w ramach krajowych^{51,52} i zagranicznych⁵³ konferencji naukowych. Starłem się również poddawać je szerokiej dyskusji naukowej poprzez współorganizację i moderowanie sesji w ramach zagranicznych konferencji socjologicznych^{54,55,56} oraz współorganizację konferencji o zasięgu ogólnokrajowym^{57,58,59}. Proponowane inicjatywy każdorazowo cieszyły się znacznym zainteresowaniem zarówno ze strony zgłaszających się prelegentów jak i uczestników poszczególnych wydarzeń.

Zdobywaną w ten sposób wiedzę wykorzystywałem również rozwijając **współpracę z organami administracji publicznej funkcjonującymi na poziomie lokalnym (samorządowym) i centralnym (rządowym)**, pełniąc rolę eksperta. W pierwszym wymiarze – lokalnym – przygotowywałem samodzielne ekspertyzy (diagnozy) dla Prezydenta Miasta

---

⁵¹ *SSHIF2015 –International Symposium on Global Perspectives on Social Sciences and Humanities, Social Sciences and Humanities in Focus*, Polska Akademia Nauki, Warszawa, wrzesień 2015. Referat wygłoszony: *Seniors in space. The sociological analysis of selected concepts for adapting public and private spaces to the needs of an aging society.*

⁵² *Central European Congress of Economic History. Modernization Processes in "Younger Europe"*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, listopad 2022. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab M. Suchacka, prof UŚ: *Seniorzy i nowe technologie - gotowość oraz preferencje wobec koprodukcji usług – analiza socjologiczna.*

⁵³ *53rd International Making Cities Livable Conference in Rome*, IMCLC Conferences, Włochy/Rzym, czerwiec 2016. Referat wygłoszony: *Seniors in city. Presentation of selected concepts for adapting public and private spaces to the needs of aging society.*

⁵⁴ *4th International Conference of ESPAnet Poland, Social policy: controversies and paradoxes*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław, wrzesień 2017. Organizacja i prowadzenie sesji: *Challenges of Ageing Policy – Successful and Unsuccessful Attempts to Satisfy the Needs of Ageing Societies.*

⁵⁵ *4th International Conference of ESPAnet Poland, Social policy: controversies and paradoxes*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław, wrzesień 2017. Organizacja i prowadzenie sesji: *Wyzwania polityki senioralnej – udane i nieudane próby odpowiedzi na potrzeby starzejących się społeczeństw.*

⁵⁶ *XIX ISA World Congress of Sociology*, International Sociological Association, Kanada/Toronto, lipiec 2018. Organizacja i prowadzenie sesji: *Designing the Public Spaces to the Need of an Aging Society.* (współorganizacja: Dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP).

⁵⁷ Organizacja wspólnie z dr M. Zrałek, prof. Humanitas: *Akademia Samorządowa: Seniorzy w obliczu pandemii – problemy, nadzieje, rozwiązania.* Obserwatorium Procesów Miejskich i Metropolitalnych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach / Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu, Katowice-Sosnowiec, maj 2021.

⁵⁸ Organizacja wspólnie z dr M. Zrałek, prof. Humanitas: *Akademia Samorządowa: Otoczenie przyjazne osobom starszym - modelowanie usług społecznych.* Obserwatorium Procesów Miejskich i Metropolitalnych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach / Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu, Katowice-Sosnowiec, grudzień 2021.

⁵⁹ Organizacja wspólnie z dr M. Zrałek, prof. Humanitas: *Akademia Samorządowa: Otoczenie przyjazne osobom starszym: mieszkanie, infrastruktura, miasto.* Obserwatorium Procesów Miejskich i Metropolitalnych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach / Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu, Katowice-Sosnowiec, maj 2022.

Tychy w zakresie obserwowanych zmian lokalnej struktury demograficznej^{60,61} oraz pełniłem rolę lidera zespołu ekspertów opracowujących miejskie dokumenty strategiczne⁶². W drugim wymiarze – centralnym – od 2014 roku współpracuję z Departamentem Polityki Senioralnej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej w charakterze eksperta oceniającego wnioski konkursowe i sprawozdania z realizacji projektów w *Rządowych Programach ASOS*⁶³ i *Aktywni+*⁶⁴.

C) Społeczne zastosowanie designu

Moją aktywność naukowo-badawczą związaną z rozwojem zagadnienia designu zapoczątkowałem w 2010 r. od realizacji badania *Design Silesia. Diagnoza stanu design'u na Śląsku* przy współpracy z dr hab. Pauliną Rojek-Adamek prof. UP na zlecenie Zamku Cieszyn w ramach projektu *Design Silesia*⁶⁵. Głównym celem tego przedsięwzięcia empirycznego było pozyskanie informacji służących ocenie stanu rozwoju designu w obszarze województwa śląskiego, dokonanej w oparciu o opinie i poglądy wyselekcjonowanej grupy 25 projektantów (*PAPI*), 352 przedsiębiorców reprezentujących szeroko pojmowany biznes (*PAPI*) oraz przedstawicieli 41 JST funkcjonujący w obszarze województwa (*IDI*). Z uwagi na obszerność uzyskanego materiału badawczego, jego pierwotna prezentacja dokonana została w ramach trzech raportów, z których każdy zawierał analizę empiryczną zagadnień problemowych, podejmowanych w badaniach realizowanych wśród jednej z wybranych grup respondentów. Ich zbiorcze zestawienie opracowane zostało w formie współautorskiej monografii naukowej⁶⁶.

---

⁶⁰ G. Gawron: *Tychy na tle wybranych powiatów w latach 2002-2012. Analiza danych statystycznych GUS* (2013).

⁶¹ G. Gawron: *Diagnoza społeczna mieszkańców Miasta Tychy w wieku „60+”* (2018).

⁶² Lider zespołu ekspertów powołanego przez Prezydenta Miasta Tychy ds. opracowania dokumentu: *Program Polityki Senioralnej dla miasta Tychy na lata 2020-2027* (2019-2020).

⁶³ Ekspert Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej w Departamencie Polityki Senioralnej, ds. oceny wniosków i sprawozdań z realizacji zadań publicznych w ramach *Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020* (pełna kadencja).

⁶⁴ Ekspert Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej w Departamencie Polityki Senioralnej, ds. oceny wniosków i sprawozdań z realizacji zadań publicznych złożonych w konkursie w ramach *Programu Wieloletniego na rzecz Osób Starszych Aktywni+ na lata 2021-2025* (od 2021 do nadal).

⁶⁵ *Design Silesia* to projekt systemowy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego realizowany przy współpracy z Akademią Sztuk Pięknych w Katowicach, Ars Cameralis Silesiae Superioris, Politechniką Śląską w Gliwicach oraz Zamkiem Cieszyn. Głównym celem tego wielowymiarowego przedsięwzięcia było przybliżenie przedsiębiorcom, samorządom oraz środowisku akademicko-naukowemu tematu designu oraz zachęcanie do wdrażania innowacji poprzez design. <https://mapadotacji.gov.pl/projekty/653791/>

⁶⁶ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *O designie w województwie śląskim. Opinie śląskich projektantów, przedsiębiorców i samorządów lokalnych*, Zamek Cieszyn, Cieszyn 2011, ISBN 978-83-933362-0-3.

Warto podkreślić fakt, że nigdy wcześniej w regionie nie były realizowane badania skupiające się bezpośrednio na zagadnieniach dotyczących zastosowania designu oraz przyszłych potrzeb potencjalnej współpracy aktorów gospodarczych z reprezentantami środowiska projektowego. Dlatego badanie odpowiadało bezpośrednio na utrzymujący się deficyt informacji w tym zakresie. Wyniki okazały się również wartościowe, w obliczu rodzących się w wojewódzkiej polityce rozwojowej wizji przekształcania Śląska w nowoczesny region, dla którego filarami rozwoju są rozbudowane sektory kreatywny i innowacyjny. Dlatego wybrane elementy materiału empirycznego stanowiły również empiryczny wkład dla autorskich^{67,68} i współautorskich⁶⁹ rozdziałów w monografiach naukowych oraz autorskiego artykułu⁷⁰ w czasopiśmie naukowym.

Poza tym do rezultatów w/w badania odwoływałem się również w trakcie trzech referatów^{71,72,73} wygłaszanych w ramach krajowych konferencji, starając się w ten sposób zachęcić do wszczęcia naukowej dyskusji dotyczącej możliwych przejawów zastosowania designu.

Kontynuacją moich zainteresowań naukowych w omawianym zakresie problemowym był indywidualny projekt pt. *Design for All - idea i praktyka w województwie śląskim*, którego realizacja przypadała na lata 2012-2014 i była finansowana z Rezerwy Dyrektora Instytutu Socjologii WNS UŚ. Moja aktywności naukowa skupiała się na eksploracji teoretycznej idei *projektowania uniwersalnego (Universal Design)* i *projektowania dla wszystkich (Design for*

---

⁶⁷ G. Gawron: *Design as an element of market competitiveness (part 1). The attempt to justify the practical implementation* [w:] (red.) S. Borkowski, M. Krynke: *Toyotarity. The Identification of Value Stream Factors In Different Branches*, University of Maribor, Maribor 2012, s. 83-95, ISBN 978-961-6562-62-1.

⁶⁸ G. Gawron: *Design as an element of market competitiveness (part 2). The opinions of businessmen from Silesian Voivodeship* [w:] (red.) S. Borkowski, J. Rosak-Szyrocka: *Toyotarity. Human Resources Management*, University of Maribor, Maribor 2012, s. 159-173, ISBN 978-961-6562-59-1.

⁶⁹ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Miejski design na Śląsku – samorządy i projektanci w kreowaniu wizerunku śląskich miast*, [w:] (red.) K. Malicki: *Marka i promocja jednostek terytorialnych. Dylematy i wyzwania współczesności*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2013, s. 257-274, ISBN 978-83-7667-127-7.

⁷⁰ G. Gawron: *Design jako element rynkowej konkurencyjności firmy. Opinie przedsiębiorców z obszaru województwa śląskiego* [w:] *Górnośląskie Studia Socjologiczne – Seria Nowa*, Tom 4, s. 248-268.

⁷¹ *Kongres Kultury Województwa Śląskiego 2010*, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Regionalny Ośrodek Kultury w Katowicach, Katowice, wrzesień 2010. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab P. Rojek-Adamek, prof UP: *Diagnoza stanu i zapotrzebowania na design w województwie śląskim*.

⁷² *II Międzynarodowa konferencja w ramach projektu Internetowa Promocja Nauki*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, marzec 2012. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab P. Rojek-Adamek, prof UP: *Miejski design na Śląsku – samorządy i projektanci w kreowaniu wizerunku śląskich miast*.

⁷³ *Toyotarity in the European culture. Visegrad production and services*, Politechnika Częstochowska, Stowarzyszenie Menedżerów Jakości i Produkcji, Ustroń, grudzień 2012. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab P. Rojek-Adamek, prof UP: *Design as an element of market competitiveness*.

All) jako koncepcji budowania środowiska społecznego i fizycznego oraz tworzenie produktów i usług dostępnych dla możliwie największego grona odbiorców, bez względu na cechy ich różnicujące. Uznając bowiem ową różnorodność ludzkiej kondycji, projektowanie uniwersalne oznacza tworzenie środowisk fizycznych i kulturowych, które umożliwiają podejmowanie codziennych aktywności w poczuciu komfortu i bezpieczeństwa, bez zbędnych przeszkód i ograniczeń. Podejście to starałem się łączyć z interdyscyplinarnym dyskursem dotyczącym szeroko pojmowanej integracji i inkluzji społecznej. W ten sposób opracowałem dwa artykuły – autorski⁷⁴ i współautorski⁷⁵ wydane w polskim i zagranicznym czasopiśmie. Staralem się również poddawać te zagadnienia szerokiej dyskusji naukowej poprzez wygłaszanie sześciu referatów^{76,77,78,79,80,81} w ramach zagranicznych konferencji naukowych

---

⁷⁴ G. Gawron: *Universal Design - Projektowanie uniwersalne jako idea w dążeniu do osiągnięcia partycypacji społecznej osób niepełnosprawnych* [w:] *Roczniki Nauk Społecznych*, 2015, tom 7(43) nr 1, s. 125-144.

⁷⁵ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Working against Exclusion: Design for All as a Tool for Improving Social Participation* [w:] *ATINER'S Conference Paper Series*, No: SOC2015-1807, Athens Institute for Education and Research, 2015, s. 1-13.

⁷⁶ *11th European Sociological Association Conference*, European Sociological Association, Włochy/Turyń, sierpień 2013. Referat wygłoszony: *Design for all as the response to the challenges of aging society*.

⁷⁷ *Social Change and Europe II*, University of Kirikkale, Turcja/Kirikkale, kwiecień 2014. Referat wygłoszony: *Design for All as the Response to the Challenges of Aging Society*.

⁷⁸ *2 Nitranske Sociologicke Kolokvium*, Katedra sociologie FF UKF v Nitre, Słowacja/Nitra, październik 2014. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab P. Rojek-Adamek, prof UP: *Design i designerzy w rozwiązywaniu problemów społecznych miasta*.

⁷⁹ *International Conference: Inclusive Society. Poland, Norway, Europe*, Collegium Civitas, Warszawa, październik 2014. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab P. Rojek-Adamek, prof UP: *Simply Good for All: Universal Design for social inclusion*.

⁸⁰ *International Conference on Aging Society*, The Aging and Society Knowledge Community, Wielka Brytania/Manchester, listopad 2014. Referat wygłoszony: *Design for all – response for aging diversity*.

⁸¹ *9th Annual International Conference on Sociology*, Athens Institute for Education and Research ATINER, Grecja/Ateny, maj 2015. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab P. Rojek-Adamek, prof UP: *Working against Exclusion: Design for All as a Tool for Improving Social Participation*.

oraz współorganizację i moderowanie sesji w ramach krajowych^{82,83} i zagranicznych^{84,85,86} konferencji socjologicznych. Proponowane inicjatywy każdorazowo cieszyły się znacznym zainteresowaniem zarówno ze strony zgłaszających się prelegentów jak i uczestników poszczególnych wydarzeń. Pokłosiem jednego z takich spotkań jest współredakcja monografii naukowej⁸⁷, w której skupiono się na dyskusji wokół społecznych zastosowań designu, zwłaszcza w kontekście współczesnych realiów i globalnych procesów przemian społecznych i kulturowych. Publikacja jest zbiorem tekstów dotyczących współczesnego znaczenia designu, zmieniających się ról projektantów oraz oczekiwań kulturowych i społecznych opisanych w szerokiej perspektywie poznawczej. Prezentowany tom został więc przygotowany przez badaczy, których zainteresowania sprowokowała potrzeba włączenia socjologicznego głosu w debatę w obszarze zdominowanym dotychczas przez teoretyków i praktyków z dziedziny sztuki i dyscyplin pokrewnych.

Zdobywaną w ten sposób wiedzę wykorzystywałem również poprzez swojego zaangażowanie w dwóch projektach realizowanych w US. W ramach pierwszego przedsięwzięcia - *DUO – Uniwersytet Śląski uczelnią dostępną, uniwersalną i otwartą*⁸⁸, pełniłem rolę członka zespołu eksperckiego odpowiedzialnego za opracowanie założeń *Polityki Dostępności US* (2021-2022), lidera zespołu ekspertów odpowiedzialnego za opracowanie koncepcji *Centrum Projektowania Uniwersalnego US* (2023) oraz mentora poprzez indywidualną współpracę ze studentką socjologii. Jej efektem było przygotowanie

---

⁸² *XV Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny*, Polskie Towarzystwo Socjologiczne, Szczecin, wrzesień 2013. Organizacja i prowadzenie grupy tematycznej wspólnie z dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP: *Design w użyciu – o społecznym zastosowaniu design'u*.

⁸³ *XVI Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny*, Polskie Towarzystwo Socjologiczne, Gdańsk, wrzesień 2016. Organizacja i prowadzenie grupy tematycznej wspólnie z dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP: *Przestrzenie i rzeczy – design uspołeczniony*.

⁸⁴ *12th European Sociological Association Conference*, European Sociological Association, Czechy/Praga, sierpień 2015. Organizacja i prowadzenie podwójnej sesji tematycznej wspólnie z dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP: *Design in Use*.

⁸⁵ *IV ISA Forum of Sociology*, International Sociological Association, Brazylia/Porto Alegre, luty 2021. Organizacja i prowadzenie sesji wspólnie z dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP: *Social Design. the Use of Design in Response to the Challenges of Modern Society*.

⁸⁶ *XX ISA World Congress of Sociology*, International Sociological Association, Australia, Melbourne, czerwiec-lipiec.2023. Organizacja i prowadzenie sesji wspólnie z dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP: *Social Design. from Theory to Practice in Building Inclusive Society*.

⁸⁷ (red.) G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Draft from sociology of design. Introduction to discussion*, Wydawnictwo Akademii im. Frycza Modrzewskiego, Kraków 2016, ISBN 978-83-65208-55-2.

⁸⁸ <https://www.duo.us.edu.pl/>

współautorskiego rozdziału monografii naukowej⁸⁹, który obecnie podlega procesowi wydawniczemu w Wydawnictwie Politechniki Krakowskiej. Zostanie opublikowany w podręczniku akademickim Wydziału Architektury⁹⁰.

W ramach drugiego projektu - *UNIWERS-US. Kadra Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach dla projektowania uniwersalnego*⁹¹ pełnię rolę lidera⁹² polegającą na wsparciu merytorycznym zespołów pracowników naukowo-dydaktycznych UŚ opracowujących wytyczne/rekomendacje dla wspólnoty akademickiej UŚ w zakresie wdrażania projektowania uniwersalnego w dydaktyce.

D) Społeczna odpowiedzialność biznesu

Moją aktywność naukowo-badawczą związaną z rozwijaniem zagadnienia idei społecznej odpowiedzialności biznesu (*Corporate Social Responsibility – CSR*) zapoczątkowałem udziałem w międzynarodowym projekcie badawczym pt. *Social responsibility of firms as an instrument for a sustainable stabilization of networks of SME in different regional contexts*, którego realizacja przypadła na lata 2005-2006. Był to grant finansowany ze środków Unii Europejskiej i opierał się na współpracy polsko-niemieckiej. Stronę polską reprezentował zespół kierowany przez prof. zw. dr hab. Marka S. Szczepańskiego, w którego skład wchodziłem z ramienia Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych im ks. Emila Szramka w Tychach (WSZiNS). Liderem niemieckiej strony był dr Michael Thomas reprezentujący Berlińską Fundację Brandenburg-Berliner Institut Für Sozialwissenschaftliche Studien.

Zrealizowane badania obejmowały wywiady (*IDI*) z przedstawicielami funkcjonujących w regionie podmiotów gospodarczych i dotyczyły bezpośrednio obserwowanych i przewidywanych kierunków rozwoju śląskiej sieci małych i średnich przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem budowania ich społecznej odpowiedzialności. Bezpośrednim rezultatem mojego udziału w tym przedsięwzięciu były publikacje współautorskich

---

⁸⁹ G. Gawron, A. Kmiecik: *Modelowanie niepełnosprawności - zmiany optyki postrzegania zjawiska niepełnosprawności w perspektywie społecznej*.

⁹⁰ (red.) dr hab. Patrycja Haupt: *Projektowanie uniwersalne Kontekst multidyscyplinarny*. Wyd. Politechniki Krakowskiej, Wydział Architektury – planowany termin wydania 2024.

⁹¹ <https://us.edu.pl/wydzial/wnst/strona-glowna/realizowane-projekty/projekty-dydaktyczne/uniwers-us/>

⁹² Opieka nad 5 zespołami (łącznie 13 osób) w ramach projektu Uniwersytetu Śląskiego: „UNIWERS-US. Kadra Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach dla projektowania uniwersalnego”.

rozdziałów^{93,94} w monografiach naukowych, w których omówione zostały główne założenia i obecne w literaturze interpretacje idei CSR w odniesieniu do specyfiki Górnego Śląska jako regionu podlegającego wielowymiarowej transformacji oraz działających na tym terenie firm z kapitałem międzynarodowym.

Poza tym do rezultatów w/w badania odwoływałem się również w trakcie referatu⁹⁵ wygłaszanego w ramach krajowej konferencji, starając się w ten sposób zachęcić do wszczęcia naukowej dyskusji dotyczącej idei CSR.

Udział w/w przedsięwzięciu badawczym zainspirował mnie do pogłębienia eksploracji naukowej związanej z delimitacją pojęciową i empiryczną fenomenu CSR. Podjąłem się zatem realizacji autorskiego projektu badawczego pt. *Spoleczna odpowiedzialność biznesu – CSR. Studium socjologiczne*, która przypadła na lata 2007-2008 i była finansowana ze środków Katedry Socjologii WSZiNS im. Ks. E. Szramka w Tychach. Badanie (PAPD) obejmowało łącznie 665 podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarze czterech powiatów województwa śląskiego (m. Tychy, bieruńsko-lędzińskiego, mikołowskiego i pszczyńskiego) i stanowiło podstawę dla przygotowanej i obronionej rozprawy doktorskiej. Choć dysertacja nie została opublikowana w formie monografii to jednak na jej podstawie przygotowałem cztery autorskie artykuły opublikowane w jednym z liczących się polskich czasopism oraz rozdział w monografii. Można uznać, że łącznie tworzą one swoisty cykl, na który składają się moje refleksje teoretyczne nad problematyką CSR oraz empiryczna synteza praktycznej implementacji jej elementów w działalności rodzimego biznesu.

Celem pierwszego z opublikowanych artykułów⁹⁶ była delimitacja teoretycznych ram pojęciowych otoczenia przedsiębiorstw w odniesieniu do idei CSR. Dlatego na wstępie dokonałem w nim prezentacji wybranych ujęć definicyjnych otoczenia biznesowego oraz przykładowej jego struktury. Na tej podstawie dokonałem definicji i kategoryzacji biznesowych interesariuszy (*stakeholders*), a więc podmiotów, które mogą doświadczać efektów

---

⁹³ G. Gawron, B. Cymbrowski, M.S. Szczepański: *Goliat i Dawid: korporacje międzynarodowe w środowisku lokalnym. Socjologiczne studium przypadku* [w:] (red.) J. Mucha, M. Nowaczyk, G. Woroniecka: *Kultura i gospodarka. Ku antropologii życia gospodarczego we współczesnej Polsce*. Śląskie Wydawnictwa Naukowe WSZiNS w Tychach, Tychy 2007, s. 123-138, ISBN 978-83-89055-46-0.

⁹⁴ G. Gawron, M.S. Szczepański, R. Geisler: *Spoleczna zadropovednost podnikov (CSR) a socialna etika* [w:] (red.) D. Fobelova: *Profesijna etika a prax*, Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy, Bańska Bystrzyca 2008, s. 156-175, ISBN 978-80-8083-658-0.

⁹⁵ *VX Sympozjum Sekcji Antropologii Społecznej Polskiego Towarzystwa Socjologicznego*, Lanckorona, lipiec 2006, Referat wygłoszony wspólnie z dr B. Cymbrowskim: *Spoleczna odpowiedzialność firm instrumentem zrównoważonej stabilizacji sieci małych i średnich przedsiębiorstw w różnych kontekstach regionalnych*.

⁹⁶ G. Gawron: *Stakeholders – otoczenie biznesu w kontekście idei społecznej odpowiedzialności. Próba delimitacji teoretycznej* [w:] *Humanizacja Pracy*, nr 6(258), 2010, s.25-40

funkcjonowania firmy. Przedstawione podziały interesariuszy ująłem w autorskim schemacie struktury otoczenia biznesowego, co ukazało wyjątkową złożoność relacji rozwijających się między przedsiębiorstwem a pozostałymi aktorami tworzącymi jego otoczenie. Na zakończenie, za niezbędne uznałem określenie potencjalnych treści i zakresu społecznej odpowiedzialności firmy względem wybranych grup interesariuszy w oparciu o ich potencjalne oczekiwania.

W drugim artykule⁹⁷ zaprezentowałem wybrane elementy wyników moich autorskich badań dotyczących praktycznego zastosowania założeń koncepcji CSR przez przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w obszarze czterech powiatów województwa śląskiego. Analizę empiryczną poprzedziłem krótkim rysem nakreślającym dotychczas obserwowane trendy w implementacji założeń tej koncepcji przez polskich przedsiębiorców. Dokonałem więc po pierwsze, krótkiego opisu etapów przenikania idei CSR w rodzime życie gospodarcze, po drugie – klasyfikacji postaw przedsiębiorców determinowanych poziomem ich zaangażowania w urzeczywistnienie postulowanych idei.

Trzeci z opublikowanych tekstów⁹⁸ poświęciłem nakreśleniu teoretycznych ram pojęciowych dotyczących przedsiębiorstwa w odniesieniu do idei CSR. Dokonałem w nim prezentacji wybranych ujęć definicyjnych przedsiębiorstwa wskazując, z jednej strony, na różnorodność możliwych interpretacji, a z drugiej – w odniesieniu do podejmowanej problematyki CSR, podkreślając zasadność rozpatrywania tego pojęcia przez pryzmat celów, do osiągnięcia których przedsiębiorstwo dąży poprzez prowadzoną działalność. Następnie przedstawiłem tradycyjną i nowoczesną koncepcję przedsiębiorstwa unaoczniające dynamikę przemian w postrzeganiu roli i pozycji podmiotów gospodarczych w odniesieniu do gospodarki, rynku i społeczeństwa. Stanowiło to podstawę do nakreślenia dwóch perspektyw występowania możliwych współzależności społeczeństwa i biznesu (*ze środka na zewnątrz* oraz *z zewnątrz do środka*). Na zakończenie w odniesieniu do ewolucyjnych zmian w zarządzaniu przedsiębiorstwem, omówiłem tworzone modele i style kierowania odpowiadające współczesnym wymogom.

---

⁹⁷ G. Gawron: *Praktyczna implementacja założeń idei społecznej odpowiedzialności biznesu w lokalnej perspektywie wybranych powiatów województwa śląskiego* [w:] Humanizacja Pracy, nr 5(263), 2011, s. 81-98.

⁹⁸ G. Gawron: *Biznes na drodze do społecznej odpowiedzialności* [w:] Humanizacja Pracy, 2013, nr 1(271), s. 27-46.

W czwartym artykule⁹⁹ opisywałem źródła, koncepcje i wybrane modele teoretyczne CSR funkcjonujące w literaturze poświęconej tej tematyce problemowej. Na wstępie dokonałem zatem prezentacji wybranych ujęć dyskursywnych stanowiących potencjalne źródła koncepcji CSR prowadzących do wyróżnienia trzech dróg dojścia do modeli odpowiedzialnego biznesu oraz ujęcia amerykańskiego i europejskiego. Następnie w oparciu o przegląd literatury zaproponowałem dwubiegunowy podział dotychczasowych teorii, którego względnym punktem odniesienia stały się etapy ich rozwoju oraz podejmowane aspekty zagadnieniowe. Na zakończenie przedstawiłem wybrane próby modelowego ujmowania koncepcji CSR, opracowywane dla ułatwienia praktycznego wdrażania teoretycznych założeń.

W końcu piąty tekst¹⁰⁰, stanowiący rozdział w monografii naukowej poświęciłem prezentacji głównych założeń i teoretycznych ustaleń dotyczących CSR ukształtowanych w międzynarodowej współpracy przedstawicieli różnych dyscyplin nauki. Zasadniczą częścią tego tekstu była syntetyczna prezentacja rozwiązań CSR odnoszących się do obserwowanych praktyk biznesowych w tym zakresie. Odwoływałem się zatem do paradygmatu zrównoważonego rozwoju i różnorodności interpretacyjnej odpowiedzialności biznesu. Następnie zaprezentowałem typologiczne ujęcia działań uznawanych za społecznie odpowiedzialne w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym dla konkretnych przedsiębiorstw. Rozważania zakończyłem zestawieniem standardów CSR funkcjonujących już w gospodarczej rzeczywistości i stanowiących wskazówki dla otoczenia biznesowego i społecznego.

Do problematyki CSR powróciłem również przygotowując rozdział¹⁰¹ do monografii naukowej, przy współpracy z dr hab. Małgorzatą Suchacką. Opracowanie to poświęciliśmy poszukiwaniom odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim stopniu tradycyjne wartości kultury regionalnej na Śląsku są obecne na stronach internetowych śląskich przedsiębiorstw oraz czy jest to wynikiem świadomej postawy społecznej odpowiedzialności biznesu. W tym celu odwołaliśmy się do analizy stron internetowych 115 przedsiębiorstw związanych z tradycyjnym przemysłem na Śląsku, czyli górnictwem, hutnictwem czy przemysłem ciężkim.

---

⁹⁹ G. Gawron: *Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstw (CSR) – źródła, koncepcje, modele* [w:] Humanizacja Pracy, 2013, nr 2(272), s. 149-168.

¹⁰⁰ G. Gawron: *Spoleczna odpowiedzialność biznesu – od idei do praktyki* [w:] (red.) A. Bartoszek, M. Fice, E. Kurowska, E. Sierka: Prosumenckie społeczeństwo a energetyka prosumencka. Problemy wdrażania innowacyjnych ścieżek rozwoju OZE, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2015, s. 149-168. ISBN: 978-83-64261-67-1.

¹⁰¹ G. Gawron, M. Suchacka: *Regional identity in the perspective of corporate social responsibility - sociological considerations* [w:] (red.) M. S. Szczepański, W. Tomala-Kania, Z. Zagala: *Identity narratives: interdisciplinary perspectives*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2018, s. 48-64, ISBN 978-83-226-3153-9.

Wyniki badań pokazały, że duże światowe koncerny, dysponujące znacznymi zasobami finansowymi, często nie chcą lub nie mogą uznać znaczenia regionalnych wartości kulturowych dla swojej pozycji ekonomicznej w przyszłości, podczas gdy mniejsze firmy regionalne, nie mając wsparcia finansowego, ulegają globalnym naciskom i walczą o przetrwanie, zaniehbując bardzo ważna sfera kultury regionalnej. Równoległym zjawiskiem zauważonym w przeprowadzonej analizie jest fakt trwałego przywiązania kulturowego do regionalnych wartości kulturowych wśród mniejszych przedsiębiorstw z kapitałem narodowym. Proces ten jest jednak wyraźnie zagrożony, co często przejawia się w zaniehbowaniu tych wartości i skupianiu się wyłącznie na ekonomicznym przetrwaniu.

Warto również wspomnieć, że moim ustaleniom teoretycznym związanym z naukową eksploracją koncepcji CSR poświęciłem dwa referaty^{102,103} wygłoszony w trakcie konferencji dedykowanych dyskusji na temat obserwowanych przejawów wdrażania idei CSR w kraju i regionie.

Zdobywaną w ten sposób wiedzę wykorzystywałem również rozwijając **współpracę z otoczeniem społecznym**, pełniąc rolę eksperta. W 2011 r. miałem bowiem okazję przygotować ekspertyzę pt. *Odpowiedzialne Podkarpacie. Raport ewaluacyjny z działań projektu* dla Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” w siedzibą w Krośnie.

E) Rozwój społeczności regionalnych i lokalnych

W ramach swojej dotychczasowej aktywności naukowo-badawczej podejmowałem również problematykę związaną z szeroko rozumianym rozwojem społecznym na poziomie regionu i społeczności lokalnych. Rozpocząłem ją realizacją projektu badawczego pt. *Czynniki integracji i reintegracji zawodowej kobiet na regionalnym rynku pracy*, przypadającą na lata 2007-2008. To szerokie przedsięwzięcie empiryczne finansowane było przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Projektem kierowania dr Bożena Pactwa, ja pełniłem w nim funkcję zastępcy kierownika. Głównym założeniem projektu była analiza sytuacji bezrobotnych i pracujących kobiet na lokalnych rynkach pracy czterech powiatów

¹⁰² *Flexicurity i CSR – Moja odpowiedzialność społeczna, elastyczność i bezpieczeństwo na rynku pracy*, Uniwersytet Opolski, Opole, kwiecień 2010. Referat wygłoszony: *Społeczna Odpowiedzialność Przedsiębiorstw (CSR) – w kręgu zagadnień podstawowych*.

¹⁰³ *Naprzeciw nowym trendom - przedsiębiorczość w Rudzie Śląskiej*, Rudzki Inkubator Przedsiębiorczości w Rudzie Śląskiej, Ruda Śląska, październik 2011. Referat wygłoszony: *Wymiary współczesnej przedsiębiorczości: Rozwój Zasobów Ludzkich jako istotny element Społecznej Odpowiedzialności Biznesu*.

województwa śląskiego: miejskiego tyskiego, bieruńsko-łędzińskiego, mikołowskiego i pszczyńskiego. Uzasadnieniem podjęcia takiego tematu było przede wszystkim obserwowane na lokalnym rynku pracy zjawisko nadreprezentacji bezrobotnych kobiet, stanowiące widoczną tendencję rynków pracy całego województwa. Do udziału w badaniach zaproszonych zostało 1100 kobiet zarejestrowanych jako bezrobotne w powiatowych urzędach pracy funkcjonujących na badanym terenie, oraz 1100 pracujących kobiet, zamieszkujących wymienione wyżej powiaty. Projekt wzbogacony został również o opinie 700 pracodawców, których przedsiębiorstwa i firmy funkcjonują na terenie badanych powiatów. Opinie te dotyczyły w głównej mierze oczekiwań przedsiębiorców wobec obecnych i przyszłych pracowników, a więc pożądanых kwalifikacji, umiejętności oraz poziomu wykształcenia nowych pracowników. W badaniach empirycznych zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystując dwie techniki badawcze (*PAPI, ankieta*). Uzyskany w ten sposób obszerny materiał badawczy stanowi źródło informacji przydatnych do skutecznego kreowania i podejmowania działań wyrównujących szanse kobiet i mężczyzn na rynku pracy. Stanowił on również wkład empiryczny dla monografii¹⁰⁴ opracowanej pod moją redakcją i dr B. Pactwy. W ramach tego opracowania przygotowałem dwa rozdziały – współautorski¹⁰⁵ tekst z prof. dr hab. Markiem S. Szczepańskim, stanowiący próbę rekonstrukcji specyfiki sytuacji zawodowej polskich kobiet, ze szczególnym uwzględnieniem procesów i zjawisk stanowiących czynniki utrudniające uzyskiwanie przez kobiety równorzędnej względem mężczyzn pozycji rynkowej. Zwracaliśmy w nim uwagę przede wszystkim na czynniki przyczyniające się do występowania barier awansu zawodowego kobiet, których podłoże ma charakter kulturowy, społeczny i ekonomiczny. Drugi rozdział – autorski¹⁰⁶ - zawiera prezentację wyników badań empirycznych przeprowadzonych na potrzeby projektu. Rozpocząłem go od kwestii ogólnych, determinujących sytuację osoby bezrobotnej, w tym postaw życiowych, uznawanych norm i wartości. W dalszej części tekstu analizowałem opinie respondentek dotyczące ich sytuacji na rynku pracy, w tym przede wszystkim

---

¹⁰⁴ G. Gawron, B. Pactwa (red.): *Czynniki integracji i reintegracji zawodowej kobiet na regionalnym rynku pracy*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe WSZiNS w Tychach, Tychy 2008, ISBN 978-83-89055-57-6.

¹⁰⁵ G. Gawron, M.S. Szczepański: *Rynkowa segregacja płciowa. Próba rekonstrukcji teoretycznej sytuacji zawodowej kobiet na rynku pracy*, [w:] (red.) G. Gawron, B. Pactwa: *Czynniki integracji i reintegracji zawodowej kobiet na regionalnym rynku pracy*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe WSZiNS w Tychach, Tychy 2008, s. 11-24, ISBN 978-83-89055-57-6.

¹⁰⁶ G. Gawron: *Kobieca twarz bezrobocia lokalnego rynku pracy. Postrzeganie własnej pozycji zawodowej bezrobotnych kobiet*, [w:] (red.) G. Gawron, B. Pactwa: *Czynniki integracji i reintegracji zawodowej kobiet na regionalnym rynku pracy*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe WSZiNS w Tychach, Tychy 2008, s. 83-126, ISBN 978-83-89055-57-6.

dostrzeganych szans na znalezienie zatrudnienia i sposobów poszukiwania pracy. Przytaczałem także oczekiwania bezrobotnych kobiet względem pracodawców i preferowanych warunków zatrudnienia.

Zgromadzony materiał empiryczny stanowił również podstawę dla opracowania współautorskiego artykułu¹⁰⁷, w którym wspólnie z dr hab. Pauliną Rojek-Adamek prof. UP zaprezentowaliśmy nakreślane przez badane kobiety obrazy własnych tożsamości jednostkowych oraz postrzegania pracy zawodowej w kategoriach życiowej wartości. Obszary empirycznej analizy dotyczyły kwestii związanych z postrzeganiem siebie, oceną własnych możliwości, podejmowaniem ról społecznych, w tym szczególnie zawodowych, oczekiwań i obaw związanych z życiem zawodowym, a także uplasowania pracy w hierarchicznie skonstruowanym systemie życiowych wartości.

Wspólnie z dr Bożeną Pactwą i prof. zw. dr hab. Markiem S. Szczepańskim byłem również współorganizatorem konferencji naukowej¹⁰⁸ podsumowującej projekt, w trakcie której zaprezentowałem autorki referat¹⁰⁹ odnoszący się do zgromadzonego materiału empirycznego – opinii badanych kobiet.

Kolejne poważne przedsięwzięcie badawcze, w którym pełniłem rolę kierownika, był projekt pt. *Od badania do działania. Analiza trendów rozwojowych i zmian gospodarczych w obszarze Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*, realizowany w latach 2009-2011. Również ta inicjatywa finansowana było przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Głównym celem prowadzonych działań była diagnoza trendów i zmian gospodarczych zachodzących w regionie, w oparciu o przeprowadzenie badań socjologicznych wśród ponad ośmiotysięcznej grupy: reprezentantów śląskich pracodawców (700 osób), bezrobotnych (2774 osób), ekspertów (560 osób) i uczniów szkół ponadgimnazjalnych (4250 osób), funkcjonujących w obszarze 14 miast, tworzących wówczas Górnośląski Związek Metropolitalny (GZM). Była to niepowtarzalna okazja do uchwycenia dynamiki procesów

---

¹⁰⁷ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Dwie strony medalu. Praca zawodowa w perspektywie pracujących i bezrobotnych kobiet*, [w:] *Humanizacja Pracy*, nr 1(259), 2011, s.101-122.

¹⁰⁸ Organizacja wspólnie z prof. zw. dr hab. Markiem S. Szczepańskim i dr Bożeną Pactwą: *Czynniki integracji i reintegracji zawodowej kobiet na regionalnym rynku pracy*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych im ks. E. Szramka w Tychach, Tychy, maj 2008.

¹⁰⁹ *Czynniki integracji i reintegracji zawodowej kobiet na regionalnym rynku pracy*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych im ks. E. Szramka w Tychach, Tychy, maj 2008, wygłoszony referat: *Kobieca twarz bezrobocia lokalnego rynku pracy – badania w obrębie społeczności lokalnych*.

i przemian dokonujących się w tym zakresie i uwidaczniających się w opiniach i poglądach przedstawicieli grup, których codziennie funkcjonowanie w ramach badanego obszaru ma zasadniczy wpływ na możliwości kreowania silnej pozycji GZM. Można również uznać, że do dnia dzisiejszego projekt ten pozostaje największym tego typu przedsięwzięciem empirycznym zrealizowanym w regionie.

Główne ustalenia badawcze zaprezentowane zostały w monografii¹¹⁰ opracowanej pod moją redakcją oraz prof. zw. dr hab. Marka S. Szczepańskiego i dr hab. Pauliny Rojek-Adamek prof. UP. W ramach tego opracowania przygotowałem dwa współautorskie rozdziały – w pierwszym¹¹¹, opracowanym wspólnie z prof. zw. dr hab. M. S. Szczepańskim oraz mgr Weroniką Ślęzak-Tazbir, dokonaliśmy opisu metropolii w perspektywie zachodzących procesów społecznych i gospodarczych starając się przy tym wyróżnić główne sceny i aktorów oraz kapitały, których racjonalne wykorzystanie sprzyjać może pożądanej dynamice rozwojowej. Drugi rozdział¹¹², przygotowany wspólnie z dr hab. Pauliną Rojek-Adamek prof. UP, poświęcony został prezentacji ogólnych wniosków i refleksji z badania zrealizowanego wśród metropolitalnych ekspertów.

Szczegółowe wyniki właśnie tej części zrealizowanych badań zostały opublikowane w formie współautorskiej monografii¹¹³, przygotowanej z dr hab. Pauliną Rojek-Adamek prof. UP. Skupiliśmy się w niej na gruntownej analizie opinii wyselekcjonowanej grupy ekspertów instytucjonalnych, a więc reprezentantów: samorządów, instytucji, grup i środowisk, których codzienna działalność związana była bezpośrednio z lokalną gospodarką miast członkowskich GZM. To oni, obok przedsiębiorców i biznesmenów, byli głównymi aktorami i kreatorami

---

¹¹⁰ G. Gawron, P. Rojek-Adamek, M.S. Szczepański (red.): *Od badania do działania. Analiza trendów rozwojowych i zmian gospodarczych w obszarze Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe WSZiNS im. Ks. Emila Szramka w Tychach, Tychy 2011, ISBN 978-83-62508-04-4.

¹¹¹ G. Gawron, M.S. Szczepański, W. Ślęzak-Tazbir: *Metropolia <<Silesia>>: aktorzy, scena i kapitały w oglądzie socjologicznym* [w:] (red.) G. Gawron, M.S. Szczepański, P. Rojek-Adamek: *Od badania do działania. Analiza trendów rozwojowych i zmian gospodarczych w obszarze Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe WSZiNS w Tychach, Tychy 2011, s. 13-22, ISBN 978-83-62508-04-4.

¹¹² G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Europejskie szlaki – śląskie drogi. Trendy rozwojowe Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii <<Silesia>> w świetle opinii ekspertów instytucjonalnych*, [w:] (red.) M.S. Szczepański, G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Od badania do działania. Analiza trendów rozwojowych i zmian gospodarczych w obszarze Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe WSZiNS w Tychach, Tychy 2011, s. 57-86, ISBN 978-83-62508-04-4.

¹¹³ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Europejskie szlaki – śląskie drogi. Trendy rozwojowe Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii <<Silesia>>*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe WSZiNS im. ks. Emila Szramka w Tychach, Tychy 2011, ISBN 978-83-62508-02-0.

życia gospodarczego regionu. Realizacja tej części badań służyła identyfikacji silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla lokalnych gospodarek miast członkowskich oraz całej gospodarki regionu, wynikających bezpośrednio z faktu powołania Górnośląskiego Związku Metropolitalnego i budowanej na tej podstawie Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.

Omówieniu wybranych elementów tego badania poświęciliśmy również współautorski rozdział¹¹⁴ w monografii naukowej, odnosząc je do ogólnych trendów obserwowanych w obszarze kształtującej się wówczas śląsko-zagłębiowskiej metropolii.

Wspólnie z dr hab. Pauliną Rojek-Adamek i prof. zw. dr hab. Markiem S. Szczepańskim byłem także organizatorem konferencji naukowej¹¹⁵ podsumowującej projekt, w trakcie której zaprezentowałem autorki referat¹¹⁶ odnoszący się do zgromadzonego materiału empirycznego. Warto również wspomnieć, że nasze ustalenia empiryczne dotyczące rozwoju GZM prezentowałem w ramach dwóch konferencji krajowych wygłaszając autorski¹¹⁷ i współautorski¹¹⁸ referat.

Opisane wyżej obserwacje kierunków rozwoju regionu przyczyniły się także do mojego zainteresowania realizowanym na Śląsku wielowymiarowym procesem rewitalizacji. Już od dłuższego czasu silne uprzemysłowienie województwa śląskiego przestało być jego atutem, który niegdyś stanowił o dominującej pozycji regionu w krajowej gospodarce. Wraz z rozpoczęciem nieuniknionego procesu restrukturyzacji, rodzącego równie nieuniknione koszty gospodarcze, finansowe, a przede wszystkim społeczne, nierentowny przemysł stał się balastem, którego ciężar został przerzucony na barki samorządów. Wiele śląskich miast, które powstały i rozwijały się dzięki swojej przemysłowej sile przeżywać zaczęło kryzys. Silna degradacja przestrzenna i środowiskowa poszczególnych dzielnic i osiedli odciska swoje piętno

---

¹¹⁴ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Górnośląsko-zagłębiowska metropolia „Silesia” – wizja i rzeczywistość* [w:] (red.) K. Malicki: *Marka i promocja jednostek terytorialnych. Dylematy i wyzwania współczesności*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2013, s. 167-182, ISBN 978-83-7667-127-7.

¹¹⁵ Organizacja wspólnie z prof. zw. dr hab. Markiem S. Szczepańskim i dr hab. Pauliną Rojek-Adamek, prof. UP: *Od badania do działania. Analiza trendów rozwojowych i zmian gospodarczych w obszarze Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych im ks. E. Szramka w Tychach, Tychy, kwiecień 2011.

¹¹⁶ *Od badania do działania. Analiza trendów rozwojowych i zmian gospodarczych w obszarze Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych im ks. E. Szramka w Tychach, Tychy, kwiecień 2011. Referat wygłoszony: *Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia Silesia (GZM) w ocenie ekspertów instytucjonalnych*.

¹¹⁷ *II Międzynarodowa konferencja w ramach projektu Internetowa Promocja Nauki*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, marzec 2012. Referat wygłoszony wspólnie z dr hab. P. Rojek-Adamek, prof. UP: *Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia Silesia - wizja i rzeczywistość*.

¹¹⁸ *Przestrzeń społeczna metropolii*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, maj 2012. Referat wygłoszony: „Silesia” dziś i jutro – potencjał rozwojowy górnośląsko-zagłębiowskiej metropolii.

na zamieszkujących je społecznościach, w których w niebezpiecznym tempie rozwija się zjawisko wykluczenia. Dlatego jedną z coraz częściej przyjmowanych przez lokalnych włodarzy metod aktywnej walki z zaistniałą sytuacją stało się opracowywanie kompleksowych planów rewitalizacyjnych, zawierających listę interdyscyplinarnych działań, mających wpływać korzystnie na rozwój całego obszaru i zamieszkującej go społeczności. Należy jednak pamiętać, że jako proces rewitalizacja powinna być dobrze zaplanowaną i kompleksową agregacją przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych, których celem jest nie tyle wyprowadzenie określonego terenu ze stanu kryzysowego, ile pobudzenie do rozwoju wywołującego uwidaczniającą się z upływem czasu poprawę jakości życia lokalnych społeczności.

Moja aktywność naukowa w tym zakresie problemowym miała również charakter wielowymiarowy. Opracowałem trzy artykuły opublikowane następnie w liczących się polskich czasopismach naukowych. Pierwszy z nich – autorski¹¹⁹, poświęciłem analizie specyfiki sytuacji miasta Tychy, o której decydowała historia jego powstawania, rozwoju i rozbudowy. Przez jednych Tychy postrzegane są jako przykład eklektycznej i niespójnej realizacji różnych wizji, dla drugich stanowią niepowtarzalną prezentację historii architektury i urbanistyki ostatnich sześćdziesięciu lat. Dlatego swój artykuł poświęciłem opisowi prób obłaskawienia i praktycznego wykorzystania zróżnicowanej przestrzeni miejskiej przez stworzenie *Szlaku Miejskiego* – inicjatywy podjętej przez Urząd Miasta Tychy i Muzeum Miejskiej, polegającej na opracowaniu systemu oznakowania obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo.

Również w kolejnym autorskim¹²⁰ tekście zaprezentowałem przegląd projektów rewitalizacji przestrzeni publicznej miasta Tychy. Analizę poprzedziłem krótkim odwołaniem do najnowszej historii rozwoju tego miasta, na której odcisnął piętno socjalizm i jego dążenie do budowania miast zgodnie z ówczesną ideologią, opierającą się na wszechobecnym planie. W ten sposób starałem się ukazać specyfikę tyskiej przestrzeni, której różnorodność wymagała indywidualnego podejścia i staranności w opracowaniu oraz stopniowym wdrażaniu założeń lokalnego programu rewitalizacji.

---

¹¹⁹ G. Gawron: *Od socrealizmu do postmodernizmu w godzinę. Tyskie próby obłaskawienia eklektycznej przestrzeni miejskiej* [w:] *Problemy Rozwoju Miast. Kwartalnik Naukowy*, nr 2/2012, s. 27-39.

¹²⁰ G. Gawron: *Rewitalizacja przestrzeni miejskiej w Tychach* [w:] *Problemy Rozwoju Miast, Zeszyt 3/2013*, s. 33-44.

Trzeci, autorski¹²¹ artykuł, powstał w oparciu o odwołanie do omówionego już wyżej projektu *Design Silesia*. Tym razem naszą uwagę skupiłem się na jednym z działań realizowanych w ramach tego projektu - warsztatów *Design w terenie*. Ich wyjątkowość polegała na połączeniu potencjału środowisk kreatywnych regionu (projektantów) oraz mieszkańców wybranych miast i osiedli w celu znalezienia nowych rozwiązań odpowiadających na lokalne potrzeby i problemy. Nawiązując do industrialnej schedy regionu zwracałem uwagę na istotność poszukiwania nowych rozwiązań i scenariuszy, które wprowadzić mają nową jakość w życie i funkcjonowanie lokalnych społeczności.

Uczestnictwo w dyskursie naukowym poświęconym procesowi rewitalizacji zapewniło mi również opracowanie i publikacja trzech rozdziałów w monografiach będących najczęściej pokłosiem konferencji naukowych, w których brałem czynny udział.

Pierwszy, autorski¹²² tekst stanowi opis aktywnej walki z wykluczeniem młodzieży w procesie rewitalizacji społeczno-przestrzennej miast górnośląskich. Skupiłem się w nim na przypadku jednej dzielnic miasta Tychy (określanej mianem Osady). Odwoływałem się do pożądaných i niepożądanych skutków transformacji systemowej Polski końcówki XX wieku akcentując specyfikę Śląska oraz jego młodocianych mieszkańców, jako beneficjentów programów rewitalizacyjnych.

Kolejny współautorski¹²³ rozdział przygotowałem z dr hab. Pauliną Rojek-Adamek prof. UP. Nakreślając potransformacyjną sytuację województwa śląskiego odwołaliśmy się do wyników badania przedstawicieli 41 samorządów lokalnych gmin funkcjonujących na terenie województwa śląskiego, które stanowiło element szerokiej diagnozy przeprowadzanej w ramach projektu *Design Silesia*. Tym razem skupiliśmy się na analizie opinii i poglądów samorządowców dotyczących postrzegania procesu rewitalizacji oraz realizowanych i planowanych działań z nim związanych.

Trzeci już tekst¹²⁴, opracowany wspólnie z dr hab. Pauliną Rojek-Adamek, ponownie nawiązywał do działań realizowanych w ramach projektu *Design Silesia*. Tym razem

---

¹²¹ G. Gawron: *Desing w terenie - partycypacja lokalnych społeczności w procesie rewitalizacji* [w:] *Studia Humanistyczne AGH*, 2015, tom 14/4, s. 57-72.

¹²² G. Gawron: *Osada równych szans. Aktywna walka z wykluczeniem młodzieży w procesie rewitalizacji społeczno-przestrzennej miast górnośląskich – przypadek tyskiej dzielnicy <<Osada>>* [w:] (red.) A. Woźniak-Krakowian, E. Napora, I. Gomółka-Walaszek: *Problemy marginalizacji dzieci i młodzieży*, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2009, s. 47-58, ISBN 978-83-7455-118-2.

¹²³ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Rewitalizacja na haldzie, czyli śląski pejzaż poprzemysłowy* [w:] (red.) K. Derejski, J. Kubera, S. Lisiecki, R. Macyra: *Deklinacja odnowy miast. Z dyskusji nad rewitalizacją w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2012, ISBN 978-83-62243-72-3.

¹²⁴ G. Gawron, P. Rojek-Adamek: *Design w terenie! Bytom Bobrek jako wyzwanie dla młodych projektantów*, [w:] (red.) K. Derejski, J. Kubera, S. Lisiecki, R. Macyra: *Nowe życie w mieście? Dylematy*

skupiliśmy się jednak na konkretnym przedsięwzięciu – warsztatach *Bobrek działa(j)my*, przeprowadzonych w czasie akcji *Design w terenie*. W jego ramach młodzi projektanci starali się znaleźć rozwiązania odpowiadające lokalnym potrzebom zgłaszanym przez samych mieszkańców jednej z dzielnic Bytomia. Elementem wyróżniającym to przedsięwzięcie była wielowymiarowa partycypacja mieszkańców na każdym etapie procesu projektowego, co zaowocowało rzeczywistą implementacją opracowanych rozwiązań. Dlatego uznaliśmy, że warto opisać to nietypowe wśród dotychczas podejmowanych przedsięwzięć, które w naukowej dyskusji stanowić może dobry przykład pojmowania rewitalizacji jako wielowymiarowego procesu społecznego.

Jak już wspomniałem, mój aktywny udział w naukowej dyskusji dotyczącej regionalnych i lokalnych wymiarów rewitalizacji polegał również na uczestnictwie w krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych. Przygotowałem i wygłosiłem cztery referaty^{125,126,127,128} poświęcone tej problematyce, starając się każdorazowo pokazać oryginalność proponowanych odniesień teoretycznych wspieranych odwołaniami do konkretnych działań wpisujących się w zbiór dobrych praktyk rewitalizacyjnych.

Moje zaangażowanie w rozwój dziedziny socjologii związanym z omawianym obszarem problemowym zaowocowało również wydaniem monografii¹²⁹ współredagowanej z prof. zw. dr hab. Markiem S. Szczepańskim i dr Barbarą Lewicką. Stanowiła ona zbiór artykułów opisujących różnorodność perspektyw postrzegania i analizy socjologicznej stylów i przejawów życia we współcześnie rozwijających się ośrodkach miejskich.

Kolejnym przedsięwzięciem naukowo-badawczym, w którym uczestniczyłem był projekt pt. *Miejsca innowacyjne w przestrzeni europejskich metropolii*, realizowany w latach 2020-2022 w ramach zespołu naukowego Instytutu Socjologii UŚ kierowanego przez dr hab.

---

rewitalizacji, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2014, s. 143-158, ISBN: 978-83-62243-50-1.

¹²⁵ *Rewitalizacja polskich miast. Dyskusja o kierunku zmian*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, maj 2011. Referat wygłoszony: *Rewitalizacja na haldzie, czyli śląski pejzaż przemysłowy*.

¹²⁶ *II Kongres Rewitalizacji Miast*, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, Kraków, wrzesień 2012. Referat wygłoszony: *Lokalne wyznawania rewitalizacji miejskich przestrzeni – przykład miasta Tychy*.

¹²⁷ *Social Change and Europe*, University of Kirikkale, Turcja/Kirikkale, kwiecień 2013. Referat wygłoszony: *Revitalization as a connection of the past and future. Examples of practical implementation in the Silesian postindustrial landscape*.

¹²⁸ *11th European Sociological Association Conference*, European Sociological Association, Włochy/Turyń, sierpień 2013. Referat wygłoszony: *Revitalization as a past and future connection. Examples of practical implementation in the Silesia Region*

¹²⁹ G. Gawron, M. S. Szczepański, B. Lewicka: *Urbanism as a way of life. Trying to rediscover*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowice, Katowice 2015, ISBN 978-83-8012-591-9.

Roberta Pykę prof. UŚ. Najistotniejszym wynikiem naszej naukowej współpracy zespołowej było opracowanie autorskiego modelu miejsc innowacyjnych (*innovation places*). Inspiracją do sformułowania tego modelu były niezależnie funkcjonujące koncepcje metropolizacji, innowacyjności oraz koncepcje miejsca. Rozpatrując łącznie te trzy perspektywy i ich specyficzne metody analizy, staraliśmy się opisać i wyjaśnić proces generowania innowacji we współczesnych metropoliach. Obszary te są bowiem obecnie postrzegane jako węzły w globalnej sieci przepływów, stając się motorami rozwoju terytorialnego, charakteryzujące się dużym potencjałem kreatywności i generowanych w jej wyniku innowacji. Współczesnym wyzwaniem jest znalezienie adekwatnych koncepcji do analizy i zrozumienia innowacyjności metropolii.

Model ten włączyliśmy do międzynarodowej dyskusji poprzez opracowanie i publikację współautorskiego artykułu¹³⁰ w zagranicznym czasopiśmie naukowym. Tekst został podzielony na trzy główne sekcje ilustrujące, w jaki sposób koncepcje środowisk innowacyjnych, sieci i okręgów w połączeniu z dynamiczną koncepcją miejsca odnoszą się do miejsca innowacji. Przedstawiona analiza stanowiła dla nas podstawę modelu *miejsca innowacyjnego*, niezbędnego dla przyszłych inicjatyw w tym obszarze badań. Artykuł kończą uwagi metodologiczne wskazujące na potencjalne zastosowanie modelu.

W ramach zespołowej współpracy w celu pobudzenia szerokiej dyskusji naukowej skupiającej się wokół rozwoju obszarów metropolitalnych zorganizowaliśmy również międzynarodową konferencję naukową¹³¹. Inicjatywa ta spotkała się ze znacznym zainteresowaniem zarówno ze strony zgłaszających się prelegentów jak i uczestników poszczególnych sesji plenarnych.

Moje zainteresowanie zagadnieniami innowacyjności i kreatywności sięga lat wcześniejszych, a oprócz omówionych już powyżej przejawów podejmowanej aktywności naukowej w tym zakresie warto również wspomnieć o współautorskim rozdziale¹³²

---

¹³⁰ G. Gawron, K. Bierwiazzonek, M. Suchacka, R. Pyka: *Innovation places: theoretical and methodological remarks for analysing metropolitan creativity and innovations* [w:] *Creativity Studies*, 2020, nr 2, s. 532-551.

¹³¹ *Metropolitan Prospects for a Better Urban Future - Ideas, Inhabitants, Institutions*, Obserwatorium Procesów Miejskich i Metropolitalnych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice, październik 2022. Organizacja i prowadzenie sesji plenarnej: *Polskie i europejskie obszary metropolitalne – doświadczenia i perspektywy (cz. I)*.

¹³² G. Gawron, M. Suchacka: *Przemysły kreatywne w miastach regionu postindustrialnego. Próba przybliżenia sytuacji województwa śląskiego* [w:] (red.) M.S. Szczepański, K. Bierwiazzonek, K. Wojtasik: *Miejskość i duch innowacyjności* Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2013, s. 80-106, ISBN: 978-83-226-2216-2.

w monografii naukowej, przygotowanym przy współpracy z dr hab. Małgorzatą Suchacką prof. UŚ. Dokonaliśmy w nim przeglądu i analizy obecnych w literaturze teoretycznych odniesień do pojęcia kreatywności i innowacji wskazując przy tym na kapitały i zasoby niezbędne dla rozwoju przemysłów kreatywnych oraz związaną z nimi klasy kreatywnej. Analizowaliśmy również dotychczasowe ustalenia dotyczące warunków sprzyjających rozwojowi miast kreatywnych starając się określić potencjał rozwojowy w tym zakresie dający się zaobserwować w województwie śląskim.

Warto również podkreślić, że zdobywaną wiedzę wykorzystywałem rozwijając **współpracę z organami administracji publicznej funkcjonującymi na poziomie lokalnym i regionalnym oraz innymi podmiotami działającymi w regionie.** W ramach tej współpracy pełniłem rolę kierownika lub członka zespołów realizujących badania socjologiczne (m.in.^{133,134,135,136,137,138}), opracowując ekspertyzy i diagnozy (m.in.^{139,140,141,142}) lub dokumenty strategiczne (m. in.^{143,144,145,146,147}).

---

¹³³ G. Gawron, R. Muster: *Osiedle Osada – kreowanie nowej przestrzeni społecznej* – dla Urzędu Miasta Tychy (2007).

¹³⁴ Członek zespołu badawczego: *Śląskie wyzwania. Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym* – dla Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach (2012).

¹³⁵ G. Gawron: *Zachowania i postawy społeczne dorosłych mieszkańców Miasta Tychy wobec środków psychoaktywnych i przemocy (edycja: I, II, III)* – dla Urzędu Miasta Tychy (2014, 2018, 2022).

¹³⁶ G. Gawron: *Wybrane obszary funkcjonalności miasta Tychy – opinie mieszkańców* – dla Urzędu Miasta Tychy (2018).

¹³⁷ Kierownik projektu badawczego: *Diagnoza śląskiego ekosystemu startupowego* – dla CO.BRICK Sp. z o.o. (2022-2023).

¹³⁸ G. Gawron, S. Kwaśniewska: *Kwerenda danych dla jednostek samorządu terytorialnego z obszaru GZM w zakresie wsparcia rozwoju ekosystemu startupowego* – dla CO.BRICK Sp. z o.o. (2023).

¹³⁹ Członek zespołu ekspertów: *Ewaluacja lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych przyjętych do realizacji przez władze samorządowe w województwie dolnośląskim* – dla Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej (2012).

¹⁴⁰ G. Gawron: *Opinia projektu Programu Rewitalizacji Gminy Jastrzęb* – dla Urzędu Gminy Jastrzęb (2015).

¹⁴¹ G. Gawron: *Opinia projektu Programu Rewitalizacji Gminy Mirów* – dla Urzędu Gminy Mirów (2015).

¹⁴² G. Gawron: *Diagnoza miasta Tychy na potrzeby Programu Rewitalizacji* – dla Urzędu Miasta Tychy (2017).

¹⁴³ Członek zespołu ekspertów powołanego przez Marszałka Województwa Śląskiego ds. opracowania dokumentu: *Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020* (2005).

¹⁴⁴ Członek zespołu ekspertów powołanego przez Prezydenta Miasta Tychy ds. opracowania dokumentu: *Strategia Promocji miasta Tychy na lata 2010-2014* (2009).

¹⁴⁵ Członek zespołu ekspertów powołanego przez Prezydenta Miasta Tychy ds. opracowania dokumentu: *Strategia Rozwoju Miasta Tychy na lata 2014-2020* (2013).

¹⁴⁶ Lider zespołu ekspertów powołanego przez Prezydenta Miasta Tychy ds. opracowania dokumentu: *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Tychy na lata 2014 – 2020* (2014).

¹⁴⁷ Lider zespołu ekspertów powołanego przez Prezydenta Miasta Tychy ds. opracowania dokumentu: *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Tychy na lata 2021 – 2027+* (2021).

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę.

Prowadzona przeze mnie działalność naukowo-badawcza zyskiwała bezpośrednie odzwierciedlenie w działalności dydaktycznej, w której wykorzystywałem zdobywaną wiedzę i doświadczenie rozwijając swoje dalsze zainteresowania.

A) Działalność dydaktyczna (polska):

Pracę nauczyciela akademickiego rozpocząłem w trakcie studiów doktoranckich. W latach 2004 – 2010 pracowałem na stanowisku asystenta, a w latach 2011 – 2012 na stanowisku adiunkta w Wyższej Szkole Zarządzania i Nauk Społecznych im ks. Emila Szramka w Tychach. Prowadziłem tam zajęcia dydaktyczne z następujących przedmiotów, na kierunku socjologia:

- *Wstęp do socjologii* (wykłady i ćwiczenia);
- *Mikrostruktury społeczne* (ćwiczenia);
- *Socjologia miasta* (ćwiczenia);
- *Zróżnicowanie społeczne* (wykłady i ćwiczenia);
- *Etyka biznesu* (ćwiczenia);

Równolegle w latach 2004 – 2008 prowadziłem zajęcia dydaktyczne w ramach umowy o dzieło w Uniwersytecie Jana Długosza w Częstochowie, z następujących przedmiotów, na kierunkach pedagogika i socjologia:

- *Wstęp do socjologii* (ćwiczenia);
- *Metodologia nauk społecznych* (ćwiczenia);

Od roku 2011 do chwili obecnej w ramach zatrudnienia na stanowisku adiunkta (naukowo-dydaktycznym) w Instytucie Socjologii UŚ, prowadzę zajęcia dydaktyczne z następujących przedmiotów, na kierunkach socjologia, praca socjalna, filozofia, fizyka medyczna:

- *Proces starzenia się jako wyzwanie dla współczesnych społeczeństw* (wykłady i ćwiczenia);

- *CSR - społeczna odpowiedzialność biznesu* (wykłady i ćwiczenia);
- *Projektowanie uniwersalne w dydaktyce - budowanie dostępności* (konwersatorium);
- *Projektowanie dla wszystkich jako narzędzie promowania równości i pełnego udziału w życiu społecznym* (wykłady i ćwiczenia);
- *Design for All as a tool to promote equality and full participation in society* (konwersatorium – j. angielski);
- *Rewitalizacja jako łącznik przeszłości i przyszłości* (wykłady i ćwiczenia);
- *Revitalization as a link between the past and the future* (konwersatorium – j. angielski);
- *Kompetencje interpersonalne w pracy menedżera* (warsztaty);
- *Psychologia w pracy menedżera* (wykłady i ćwiczenia);
- *Marketing i komunikacja w organizacji* (wykłady i ćwiczenia);
- *Wprowadzenie do socjologii* (ćwiczenia);

Równolegle od 2009 do chwili obecnej prowadzę zajęcia dydaktyczne w ramach umowy o dzieło w Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach na kierunku projektowanie, z następujących przedmiotów:

- *Wybrane zagadnienie z antropologii kultury i socjologii* (wykłady);
- *Social design* (wykłady - j. angielski);

Za istotny sukces oraz potwierdzenie posiadanych kompetencji dydaktycznych uważam fakt uzyskiwania **bardzo wysokich ocen w ramach badań/ankiet ewaluacyjnych** realizowanych systemowo w ramach każdej w/w jednostek naukowych, w których prowadziłem w/w zajęcia dydaktyczne.

Swoje kompetencje dydaktyczne rozwijałem między innymi w ramach **stażu dydaktycznego**¹⁴⁸, który zrealizowałem w 2023 r. na **Wydziale Psychologii Uniwersytetu w Turynie** (Włochy), pod kierunkiem Prof. Emanuela Rabaglietti. Dzięki przeprowadzonym konsultacjom z nauczycielami akademickimi dot. efektywnych metod pracy ze studentami była to dla mnie okazja do uzupełnienia posiadanych umiejętności w zakresie pracy metodą tutoringu oraz innymi metodami aktywizacji studentów oraz praktycznego zastosowania metody projektów w pracy ze studentami. Poza tym prowadziłem seminarium dla doktorantów pt. *Improving adolescents' mental well-being by using the co-production approach and its*

---

¹⁴⁸ Staż dydaktyczny zorganizowany i finansowany w ramach projektu Uniwersytetu Śląskiego „*One University – Many Possibilities. Integrated Program*” (8-14.05.2023.).

adaptation to health promotion, które oprócz walorów naukowo-dydaktycznych było dla mnie również okazją do doskonalono umiejętności posługiwania się językiem angielskim w procesie dydaktycznym.

Swoje **kompetencje dydaktyczne** podnosiłem również uczestnicząc w **licznych szkoleniach**, w tym m.in.:

- *Tworzenie dostępnych dokumentów z wykorzystaniem MS WORD;*
- *Opracowanie dostępnych prezentacji PowerPoint.*
- *Spektrum różnorodności - budowanie uniwersytetu przyjaznego spektrum autyzmu;*
- *Wprowadzenie do projektowania uniwersalnego w edukacji wyższej;*
- *Warsztat pracy mentora. Czyli jak nawiązywać kontakt i budować relację nie tylko w pracy z osobami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;*
- *Zrozumienie barier i zwiększanie dostępności dla osób z niepełnosprawnością ruchową;*
- *Widzieć i słyszeć inaczej –zrozumienie i wsparcie osób z niepełnosprawnością sensoryczną.*

Dotychczas z sukcesem **pełniłem rolę promotora naukowego** dla uczestników seminarium dyplomowego na poziomie studiów licencjackich na kierunku Socjologii prowadzonym w Instytucie Socjologii UŚ. W tym zakresie udało mi się wypromować 18 prac licencjackich. Ponadto **pełniłem funkcję recenzenta prac dyplomowych** na kierunku socjologia i praca socjalna w wymiarze: 42 prac licencjackich oraz 164 prac magisterskich. Również w ramach zatrudnienia w WSZiNS im. Ks. Emila Szramka w Tychach recenzowałem prace dyplomowe na kierunku socjologia w wymiarze: 54 prace licencjackie.

Pełniłem również funkcję promotora pomocniczego dwóch prac doktorskich:

- *Znaczenie kultury organizacyjnej w procesie przekształcania przedsiębiorstwa w organizację inteligentną – studium przypadku*

Autorka: dr Sonia Ambrochowicz

Promotor: dr hab. Adam Bartoszek, Prof. UŚ

Obrona: 2021 r.

- *Odpowiedzialna kopalnia. Społeczna odpowiedzialność biznesu w polskim górnictwie węgla kamiennego – studium socjologiczne.*

Autorka: dr Sylwia Jarosławska-Sobór

Promotor: prof. zw. dr hab. Wojciech Świątkiewicz

Obrona: 2014 r.

Praca została nagrodzona w konkursie na najlepsze prace magisterskie i doktorskie w dziedzinie pracy i polityki społecznej organizowanym przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych pod patronatem Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

W roku akademickim 2019/20 pełniłem rolę **tutora** interdyscyplinarnego zespołu studentów w **Kolegium Indywidualnych Studiów Międzyobszarowych UŚ** w ramach projektu *Zespoły do Spraw Opracowania Rozwiązań Problemów Niejednorodnych*. To oryginalny element kształcenia w Kolegium Indywidualnych Studiów Międzyobszarowych UŚ, polegający na zmierzeniu się z problemem, którego nie sposób rozwiązać w ramach jednego z obszarów kształcenia czy przy wykorzystaniu języka i metod badawczych jednej dyscypliny. Zadanie przydzielone zespołowi, którym kierowałem wspólnie z dr Paulina Rojek-Adamek, prof. UP polegało opracowania wytycznych projektowych służących dostosowaniu sali dydaktycznej do potrzeb potencjalnych użytkowników. Wypracowane rozwiązania miały zatem charakter aplikacyjny, ponieważ przygotowany raport stanowił źródło informacji i inspiracji w procesie projektowania konkretnych rozwiązań wdrożeniowych przy modernizacji sal dydaktycznych UŚ.

W roku akademickim 2020/2021 wspólnie ze studentami III roku socjologii uczestniczącymi w prowadzonych przeze mnie zajęciach dydaktycznych organizowanych w ramach przedmiotu fakultatywnego: *Projektowanie dla wszystkich jako narzędzie promowania równości i pełnego udziału w życiu społecznym* zrealizowałem badanie opinii użytkowników sal dydaktycznych WNS UŚ, pt. *Dostępność sal dydaktycznych Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – ocena, oczekiwania, propozycje zmian*. To przedsięwzięcie przeprowadzone zostało na potrzeby projektu *DUO – Uniwersytet Śląski uczelnią dostępną, uniwersalną i otwartą*. Głównym celem badania było pozyskanie informacji przydatnych dla zwiększenia zakresu dostępności oraz poziomu otwartości i uniwersalności UŚ poprzez udoskonalenie wsparcia edukacyjnego, a w tym przede wszystkim przestrzeni sal dydaktycznych. W ramach badania dążono do poznania opinii przedstawicieli dwóch podstawowych grup użytkowników sal – wykładowców i studentów UŚ reprezentowanych przez społeczność akademicką Wydziału Nauk Społecznych (WNS). Uzyskane wyniki miały charakter aplikacyjny, ponieważ stanowiły źródło informacji wykorzystywanych przy

wprowadzeniu innowacyjnych narzędzi wzmacniających proces kształcenia oraz doskonalenie zmian organizacyjnych, infrastrukturalnych i instytucjonalnych UŚ.

Jednocześnie dla zaangażowanych studentów była to okazja do praktycznego wykorzystania zdobywanej w trakcie studiów wiedzy teoretycznej, a także rozwoju umiejętności praktycznych w opracowaniu metodologii oraz gromadzeniu, obróbce i analizie materiału empirycznego.

B) Działalność dydaktyczna (zagraniczna):

Opisaną już powyżej zagraniczną działalność naukową uzupełniam również działalnością dydaktyczną. Od 2006 r. regularnie prowadzę zajęcia dydaktyczne w zagranicznych ośrodkach naukowych w ramach **Programu Erasmus oraz Erasmus +**. Dotychczas prowadziłem wykłady gościnne w sześciu ośrodkach naukowych ulokowanych w: Słowacji, Turcji, Finlandii oraz Portugalii, które obejmowały następującą tematykę:

- *Revitalization as a connection of past and future. Examples of practical implementation in the Silesian postindustrial landscape.*
- *Design for All as a tool of promoting equality and providing full involvement in social life.*
- *Co-Production Practices in Public Social Services during the COVID-19 Lockdown Period.*
- *The Seniors Co-Production. Selected Cases of Local Initiatives in Low- and Middle-Income Countries.*
- *Selected concepts for adapting public and private spaces to the needs of aging society.*
- *The idea of age-friendly cities and communities as a response to the challenges of contemporary demographic changes.*

C) Działalność dydaktyczno-organizacyjna:

W swojej dotychczasowej działalności dydaktyczno-organizacyjnej pełniłem **funkcję kierownika w ramach 6 projektów dydaktycznych** obejmujących realizację studiów podyplomowych¹⁴⁹ oraz kursów i szkoleń¹⁵⁰.

¹⁴⁹ *Studia podyplomowe elementem rozwoju uczeni - doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy*, WSZiNS im. Ks. Emila Szramka w Tychach, projekt finansowany ze środków UE EFS w roku akademickim 2009/2010.

¹⁵⁰ *Wzmocnienie kompetencji językowych mieszkańców Śląska – szkolenie językowe; E-Silesia. Edukacja informatyczna mieszkańców Śląska – kursy komputerowe; Wzmocnienie kompetencji językowych mieszkańców Śląska. Języki obce szansą w UE; Rynek i jego instytucjonalna oprawa – organizacja regionalnych targów pracy* – wszystkie projekty dofinansowane ze środków UE EFS w okresie 2005-2011.

Pełniłem również funkcję członka Rady Naukowej Instytutu Socjologii UŚ w trakcie dwóch kadencji przypadających na lata 2016-2019 oraz 2022 do nadal.

Jestem i byłem członkiem następujących międzynarodowych i krajowych organizacji i towarzystwach naukowych:

- *Polskie Towarzystwo Socjologiczne* (2012 – do nadal)
- *European Sociological Association* (2014 – 2017)
- *International Sociological Association* (2014 – 2017)
- *Stowarzyszenia Gerontologów Społecznych* (2018 – do nadal)
- *The COVID-HL Network* / <https://covid-hl.eu/> (2022 – do nadal)

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

• **Przyznane nagrody:**

- *Nagroda Rektora Uniwersytetu Śląskiego za najlepszą publikację* – wysoko punktowaną (2023);
- *Nagroda Rektora Uniwersytetu Śląskiego za najlepszą publikację* – wysoko punktowaną (2021);
- *Nagroda Rektora Uniwersytetu Śląskiego za najlepszą publikację* – wysoko punktowaną (2020);
- *Medal Cermuntur in Agendo Virtutes Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach* - za wkład w rozwoju społeczności akademickiej (2011);

(podpis wnioskodawcy)

